

TE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény

2

HELYBEN
OLVASHATÓ

Lajos - Jancsák Csaba
- Miklós Péter - Ujj János

AB 01110

MOZAIKOK

*Európai kultúra
és kisebbségi identitás
a DKMT eurorégióban*

MOZAIKOK

*Európai kultúra és kisebbségi identitás
a DKMT eurorégióban*

BELVEDERE

MERIDIONALE

KISKÖNYVTÁR

19.

SZTE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
2

**HELYBEN
OLVASHATÓ**

X 78.729

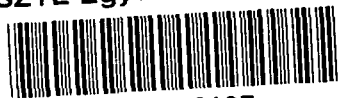
MOZAIKOK
*Európai kultúra
és kisebbségi identitás
a DKMT eurorégióban*

BELVEDERE
SZEGED
2007

8 3 5 8 7 X

Támogatók
Csongrád Megyei Közgyűlés
DKMT Eurorégió Ifjúsági Szövetsége
Hálózat a Szabad Információért Alapítvány
Nemzeti Civil Alapprogram

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000666197

Szerkesztette
Kertész Péter
Lendvai Beatrix

Borítóterv
Majzik Andrea

ISSN 1217-3495

© szerzők
© Belvedere Meridionale

X 78729

TARTALOM

UJJ JÁNOS

A középkori arad 6

MIKLÓS PÉTER

Klebelsberg Kuno jelentősége a magyar és a szegedi kultúrtörténetben..... 17

FORRÓ LAJOS

Jelöletlen tömegsírok a Délvidéken 28

JANCSÁK CSABA

A Szegedi Tudományegyetem regionális szerepköre a hallgatói rekrutáció területi megoszlásának aspektusából a 2001-2006. évi időszakban..... 33

BÍRÓ CSABA

Kihívások és tapasztalatok csongrád megye közművelődési és pedagógiai scenáriójában az új évezred küszöbén 43

Ujj János A KÖZÉPKORI ARAD

A középkori város építészeti emlékei szinte mind elvesztek, korábban a település helyének megállapítása is vitát váltott ki a történészek között. Most immár egyértelmű bizonyítékok vannak, miszerint az Orodnak nevezett középkori város a mai Aradtól keletre, Vladimirescu (Glogovac) község területén alakult ki.

Az 1960-as évek végén, majd 1975–79 között az Arad Megyei Múzeum munkatársai által végzett ásások a Glogovac (ma közigazgatásilag a municípiumhoz tartozó) község külterületén feltárták az egykori ispáni várat. A IX. század legelején e vidék az Ajtony vezette „törzsi államhoz” tartozott, amely központja Marosvár (Csanád) volt. A Maroson leúsztatott sót megvámoló, a bizánci rítusú kereszténységet felkaroló Ajtony legyőzését (valószínűleg 1028-ban) követően István király megalakította az óriási területű Csanád vármegyét, majd a jobb közigazgatás biztosításáért, Márki Sándor történész szerint már a következő évben ebből szakították ki a csanádi püspökséghez tartozó főesperesség területének megfelelő Arad megyét. Valószínű, hogy István király Csanád vezér Orod nevű alvezérért ültette ispánként a már meglévő földvárba, feltevések szerint a vármegye az ő nevét viseli.

Köztudott, a magyar városiasodás legkorábbi szakasza a királyi vagy főpapi székhelyekhez, illetve az ispáni várakhoz kapcsolódott. Ezek körül alakultak ki ugyanis az ún. „váralja” települések. Arad jelentős Árpád-kori településének nyomai az ispáni vár közelében, a mai várostól mintegy 6-7 kilométer távolságra találhatóak. Az ásások során 11. századból, Orseolo Péter (1038–41; 1044–46), I. András (1046–60) és I. Béla (1060–1063) királyaink idejéből származó pénzérmék, edénytöredékek kerültek elő.

Maga az ispáni vár trapéz alakú volt, nyugati oldala 90-100 méter, keleti oldala 120 méter, a másik két oldala megközelítőleg 160 méter. A sánc a vár északnyugati oldalán 3,5-4 méter, a keleti oldalon 1-1,5 méter magasságban maradt meg. A sánc szélessége ma 8-10 méter. A gerendavázis föld-fa erősséghez a földet a helyszínen termelték ki. A földtöltést fákkal megerősített paliszádfallal egészítették ki.

Az ispáni vár és a vár belsejében feltárt temető és leletanyaga értelmezésében a román és magyar történészek merőben más nézeteket

vallanak. A román történetírók a település alapítását a VIII-IX. századra, még a magyar honfoglalás előtti időre datálják, szerintük a honfoglaló magyarok az akkor már itt lakó románsággal vívott harc révén jutottak annak birtokába. A sírokból hiányzó fegyverek tényéből azt a következtetést vonják le, hogy ott a helyi „békés” lakosság temetkezési helye volt. Viszont a településnek Galád (Glad) őstromán vezérhez kötése sem igazolható.

A magyar régészek állítása szerint a honfoglalás követő második évszázad (XI. sz.) közepéről származó magyarországi sírokban sehol sem fordulnak már elő fegyverek, azok a korábbi, a honfoglalás és a 955-ig tartó kalandozások kora temetőinek voltak jellemzői. I. István korában a magyarság immár megtelepedett. Ezt igazolják a vár területén felfedezett különböző tárgyak, kerámia töredékek is. Az a lakosság már falvakat alapított, túlnyomó többsége vezéreikkel egyetemben megkeresztelkedett, jelentősebb településein templomokat épített. A megtelepedett keresztény lakosságra pedig már nem jellemző használati tárgyak a fegyverek. A magyar történészek szerint a feltáró régészek a glogováci leletek antropológiai vizsgálatát nem végezték el kellő alaposítással, a sírokban fellelt csontokról nem derítették ki, hogy azok európai vagy ázsiai jelleget viselő elhunytaktól származnak-e.

Magának a településnek pontos alapítási idejét történelmi oklevelek hiányában meghatározni lehetetlen. Első említése egy 1077-es birtoklevélben történik. Az eredeti oklevél elveszett ugyan, de egy Nagy Lajos korában keltezett birtoklevélbe annak egy részletét átmásolták. Tény, hogy valamennyi történész városias jellegűnek feltételezik. Az egyik dokumentumban megemlített Közép utca feltételezi avval párhuzamos utcák létét. Ezen a Közép utcán kanyarodott ki az út, amely a város marosi átkelőhelyéhez, az asszonylaki révhez vezetett. A korai magyar településekre jellemzően, az aradi várban is volt templom, börtön, sóház, s valamilyen közigazgatási épület is. Egy 1177-es összeírás lakói között 15 várjobbágyot említ. Valószínűsíthetjük, hogy II. Béla király itt tartotta 1136-ban a „véresnek” nevezett aradi országgyűlést, amelyen felesége, Ilona királyné biztatására 68, a király megvakíttatásáért felelősnek tartott magyar főurat koncoltak fel az udvaroncok és a királyhű nemesek.

Az aradi várnép a XIII. század első felének dokumentumaiban is többször szerepel, talán közülük voltak azok a „magyar katonák”, akik a Maros-völgy erődített településeit, köztük Pereg falut védték a tatár betörés idején. Különbösen Aradot Rogerius apát nem említi a megostromlott települések között, valószínűleg a török korig erődítmény nélkül maradt. Csak feltételezés, hogy a tatárjárást követően kezdődött a balkáni népek, szlávok és románok telepítése, közülük elsőként a bolgárokról esik szó

Lippa környékén. A magyar történetírás szerint románokra utaló adattal először egy 1337-es birtokfelsorolásban találkozunk, ekkor említik Caprewar (Kecskevár), majd három év múlva a Kereszténykenézháza nevet, melyek biztosan román eredetű helynevek.

A települést az okiratok civitasként (királyi város) a 1329-ben, majd 1388-ban oppidumként (mezőváros) említik. Egy 1392-es dokumentumban szerepel a település piacának a leírása is. Lakói egyaránt foglalkoztak kézművességgel és földműveléssel.

A tatárdúlást követően az aradi ispánok csak 70 év múlva bukkantak fel írott forrásokban: 1311-ben Domokost, 1319-ben Farkas fiát, Tamást találjuk. A vármegye legjelentősebb katonai erőssége viszont az 1278-ban említett Solymosi vár lett. A település megtorpant a városi fejlődésben is, jelentőségét messze túlhaladta Lippa, ahol 1315–17 között többször tartózkodott udvarával Károly Róbert, s amely szabad királyi városi rangra is emelkedett. Ugyanott 1325-ben ferences kolostort létesített.

Ennek ellenére a vármegye központja Arad maradt, s itt is laktak tehetősebb polgárok. Erre enged következtetni az aradiak római zarándokjárásáról maradt írásos emlékek. A III. Ince pápa által kórháztámogatásra alapított római Santo Spirito Társulat fennmaradt társulati könyvében létezik egy 1495-ös bejegyzés. Akkor iratkozott be a Társulatba Oswald aradi szücsmester feleségével, Zsófiával, és nővérével Juliannával együtt. Oswald mester gazdag aradi kézműves (valószínűleg céhmester) lehetett, hiszen csak a beiratkozás nem csekély összegbe, három aranyba került.

Az erdélyiek egyetemjárásáról készült felmérés szerint is Arad jelentős hátrányban volt Lippával szemben. A XV. században, egész 1520-ig bezáróan az európai egyetemeket, elsősorban a bécsit és krakkóit biztosan meghatározhatóan 34 lippai és mindössze két aradi diák látogatta. A két diák Petrus de Orodino (1466) és Nicolaus Scaulus de Arrat (1469), vagyis Aradi Miklós és Aradi Péter.

A középkori Arad története elválaszthatatlan a káptalan és prépostság történetétől. A megye alföldi részének legjelentősebb középkori építészeti emléke a glogováci rom. Kétségtelen, hogy Glogovácon az aradi káptalan és prépostság templomának a romjai találhatóak. Az Angyalkúton éppen az aradi régészek által az elmúlt években végzett ásások bizonyítják: Márki Sándor mintegy 120 évvel ezelőtt tévesen ítélte a romokat a bizerei apátság maradványainak. Annál is inkább magyarázhatatlan a kiváló történész tévedése, mert az osztrák katonai térképek vitán felül a Maros északi partjára helyezték a régi Aradot („veterum Orod”), az osztrák katonai térképek pontossága, pedig megkérdőjelezhetetlen volt már abban az időben is. Az állítás még akkor is igaz, ha a szabályozatlan folyó többször is változtatta medrét. Különben Glogovác helyére teszi a

régi várost már a XVIII. században Thuróczy László, valamint Bél Mátyás is.

A káptalan létrehozását II. Béla (1131–1141) királynak tulajdonítják, aki magát az ispáni várat is átadományozta az új prépostságnak. Közismert, többször (többek között néhai dr. Kovách Géza által is) megírt tény, hogy Primogenitus aradi prépost neve egy 1156-ban kelt oklevélen fellelhető, a káptalan pedig 1177-től szerepel az oklevelekben. Azt már a XIX. századi történészek tisztázták, hogy első temploma 1197-ben már biztosan állt. Annak a templomnak a nagyobbítására és anyagi gyarapítására, javadalmakkal való ellátására biztatta levelében II. András király második feleségét III. Honorius pápa. A későbbi királyi adományokról is tudomásunk van, „a királyi hatalom ez idő után nem egyszer gyarapította és látta el kedvezményekkel az aradi prépostságot. Többek között, évenként 2000 darab kósót biztosítottak számára.”

Az 1229-től hitelesítőhelyként működő káptalan tevékenységét többen is feldolgozták, a török hódítás elől levéltárát sikerült Gyulaféhérvárra menekíteni. Eddig 632 olyan oklevélről van tudomásunk, amelyek biztosan az aradi káptalanban hitelesítettek. Igen jelentős szerepet játszott a káptalan az aradi oktatásban is. Márki Sándor a „deákiskola” létrehozását a XII. század közepére datálja. A 162 névről ismert aradi kanonokok közül többen viselték az olvasókanonok, éneklőkanonok, mesterkanonok címet, amely pedagógusi tevékenységükre utal. Az iskola tanára közül akadtak kiválóan képzett, tudós alkatú férfiak is. Közülük Apáthy Miklós aradi prépost a XIII. század végén Nápolyban egyházjogot tanult. 1294-ben ő hozta magával II. Károly nápolyi király menlevelével Szent Agatha, Szicília védőszentjének a karját, s azt az aradi bazilikában helyezte el. A két évszázaddal később Aradon tevékenykedő Toronyi Kelemen lektor (1495–96) az egyházjog elismert doktora volt. A jövődő falusi papokon kívül civil hallgatói is voltak a kolostori iskolának, akik itt a magyar írást is elsajátították. Ennek tulajdonítható az első aradi magyar nyelvemlék, Dóczy Ferenc földbirtokos 1511. október 11-én címzett levele, amelyben említést tesz a vele perben álló Dienesy Tamás váradi lektorról.

A romokkal kapcsolatban talán csak a bőségesen adományozó Jolántha királyné, II. András (1205–35) király felesége jelenlétében 1224. november 24-én felavatott bazilika stílusa az egyedüli tisztázandó kérdés. A romok ugyanis nem egyértelműen vallanak az épület stílusáról.

Gerevich Tibor a glogováci maradványokat a gótikus építmények közé sorolja, az Arad megyei kovaszinczi és pankotai templomokkal egyetemben. Vele ellentétben Dercsényi Dezső a glogováci, borosjenei és pankotai romokat a román stílusú építmények között említi. Szerinte az épület terveit valószínűleg a franciaországi Burgundiában készítették.

Dercsényi nézetét több magyar történész és művészettörténész, az aradiak közül Lakatos Ottó, Márki Sándor, Somogyi Gyula is osztja. A romokról Molnár Pál 1873-ban készítette az első tervrajzot, azokat 1876-ban személyesen megtekintette Römer Flóris, a kor neves magyar régésze is. Az építmény tervrajzát a megyei monográfia I. kötetében Márki Sándor is közölte. Dörner Egon, az Arad Megyei Múzeum néhai jeles régésze is román stílusúnak határozta meg a romokat.

Mindkét fél állításai csak részben igazolhatók, hiszen a falrészek jelenlegi állapotából nem derül ki a boltozat, illetve a nyílások és díszítőívek milyensége. Egy dongaboltozatra vagy csúcsívre utaló lelet, a román stílust sugalló négyzetfejű oszlopok, avagy az oszlopfők hiánya a gót stílus esetében, az alkalmazott plasztikai elemek elemzése könnyen eligazítanak a kutatókat.

Ezek ellenére, tagadhatatlan, hogy a korra e vidéken a román stílusú nemzetiségi monostortemplomok a jellemzők. Ez a templomstílus Szentkirályi Zoltán szerint a „lombard eredetű (háromhajós, keresztház nélküli, hajónként íves apszisban záruló) bazilikából alakult ki. Ezt gazdagították a világi nagybirtokosok sorából kikerült építetők a hatalom, a rang ősi jelképével, a nyugati homlokzathoz csatolt toronypárral. Tömegében és rendeltetése szerint is ez volt a templom kitüntetett része: hangsúlyt adott a bejáratnak (...) Téralakítás szempontjából a típus egyik jellemző vonása, hogy a tornyok nem különülnek el az intereurtól.” A XIII. századi román stílusú templomok hajói szinte kivétel nélkül keskenyek és kereszt alakúak, amit, például a zsámbéki templomrom, avagy a lébény-mosonszentmiklósi épségben megmaradt templom is igazol.

A glogováci romok, ha nem is teljes egészében, de fedik a fenti leírást, bár a bazilika nem tartozott a nemzetiségi monostortemplomok közé. S az is szinte bizonyos, hogy az aradi templomot a clunyi építészeti stílusában tervezték, de csak valószínű, hogy a cisztercita szerzetesrend tagjai építették. A templom toronnyal rendelkezett., az apszis pedig félkör alakú, amint az mindmáig jól kivehető. Viszont az építőre vonatkozóan sehol semmilyen utalást nem találunk.

Vatasianu Virgil kolozsvári román művészettörténész szerint: „amennyiben a tervrajzát helyesen készítették el, a templom nyugatra néző, kéttornyos, három (a két szélső hajó nagyon keskeny) vagy esetleg egy hajóval, kereszthajóval, kórussal, apszissal (...) rendelkező bazilika volt.”

Román stílusú épületre utal a kereszt alakú alaprajz, valamint az a tény is, hogy „ezeknek a román stílusú templomoknak jellemzője a bizonyos fokú vaskosság, amely nemcsak a falak tényleges vastagságában, hanem sokszor a nyomott térhatásban is megnyilvánult.” Az épület-

ből megmaradt falak vastagsága 60–80 cm között váltakozik. Ugyancsak abban a korszakban jelent meg a templomhoz épített külön helyiség, a sekrestye is. A glogováci romoknál jól kivehető a sekrestye falának maradványa, valamint az ajtónyílás, amelyen a szentély felé közlekedtek.

A templom vastag falait négyszögletes faragott kölapok borították, azok közét kő, kavics és mész keveréke töltötte ki. A torony nem különült el a templom épületétől, annak szerves részét képezte. A román stílus mellett szól az a tény is, hogy a glogováci templomromnál sehol sem fedezhető fel a gót stílusra jellemző gyámpillér nyoma.

Az 59,5 m hosszú főhajó a már említett félkör alakú apszisban végződött. A főhajó mellett (valószínűleg) két keskeny mellékhajó volt, ezeket faragott oszlopok választották el a főhajótól. Az oszlopok faragott köveit elhordták, ez a tény magyarázza, hogy a templomrom középső része alacsonyabb szinten van, mint a nyugati vagy keleti rész. A kereszthajó alapjából teljes egészében megmaradt a déli rész, az északi a szomszédos telekre esett át. A romok jelenlegi állapotát rögzítette Hans Gehl történésznek a glogováci németekről, azok anyagi kultúrájáról közölt monográfia-jellegű munkája, amelyben ő is egyértelműen a templom román stílusa mellett foglal állást.

Egyes adatok szerint a régi Aradot a törökök 1550-ben égették fel. Verancsics Antal (1504– 1573) egri püspök szemtanúk elbeszélése alapján írja le a város felgyújtását. A török csapatok viszont csak 1551. szeptember 18-án foglalták el a csanádi püspökség területét. Lakatos Ottó szerint a káptalan tevékenységét egy kis ideig még megtúrték, de 1554-ben azt is felszámolták, a templomot akkor gyújtották fel. Azt valószínűleg valamelyik török szabadcsapat hajtotta végre. A bazilika tönkretételében talán az játszhatott szerepet, hogy a templomot a maga erős falaival a lakosság esetleges ellenállási központtá, avagy menedékhellyé alakíthatta volna ki a rendszeresen fosztogató török szabadcsapatok ellen.

Az egykori virágzó település lakói szétszóródtak, vagy elpusztultak. A falu csak a törökök kiűzését követően kelt ismét életre. A svábok 1724 és 1756-os glogováci telepítése után az új lakosság széthordta a bazilika méretű romtemplom köveit. Azok valószínűleg ma is megtalálhatók a község házáinak alapjaiban, falaiban.

A templomot akkor megleltető Lakatos Ottó minorita atya, Arad monográfusa szerint 1866-ban a romok még jól láthatóak voltak, akkor akár restaurálni is lehetett volna a műemléket. Azt követően gyorsult fel a rombolás. „Ennek meggátolása végett Bonnaz Sándor csanádi püspök ő excellenciája, néhány év előtti örök áron megvette a községtől e templom-tért, és saját költségén bekerítettte.”

A tisztázatlan kérdések közé tartozik még az is, hogy mikor került át a város a mai helyére, mikor következett be a lakosság elvándorlása a régi városból. Dr. Kovách Géza, a néhai kiváló helytörténész a településváltást a tatárjárás, 1241 utánra helyezte, amikor az elmenekült lakosok már nem építették újjá az elpusztított régi lakhelyüket. Lehetséges, de ennek ellentmond az a tény, hogy a káptalan és prépostság tovább folytatva tevékenységét a régi helyén egész a török hódoltság koráig.

A kérdésre konkrét választ adni nem tudunk, viszont Blazovich László szegedi történész felvetett egy másik lehetőséget is. Szerinte a káptalan és prépost évtizedekig tartó birtokvitája a településváltás kiváltó oka. E vitáról szóló első dokumentum 1380-ból, az utolsó 1449-ből származik. Tudomásunk van arról, hogy 1441-ben az aradi prépost felszántatta az aradi vásárteret, s a mellette haladó utcák egy részét, a területet bekerítette és kertjéhez csatolta. Blazovich László felveti a lehetőséget, hogy a préposti hatalmaskodás készítette arra a káptalant, hogy jobbágyait áttelepítse. A jobbágyok új lakhelyét a város mai területén jelölték ki. Az itt felépített templom köré építette fel a török hódítást követő években Kászon bég a török erődöt, abban volt az aradi szandzsák központja. 1554-ben ugyanitt épített fel egy kastélyt is. A feltevés szerint a lakosság többi része a török betöréséig a régi városban maradt, az őrizte az Orod nevet.

A török hódoltság korában, az aradi várban vagy azon kívül emelt építmények sorsáról nincs tudomásunk, a vár helyén régészeti feltárások nem folytak. Az egykori vár helyén épült fel az újaradi út melletti villanegyed, majd a négysávos út két oldalán tömbházsor. Az alapok ásásakor nem jeleztek régészeti leleteket.

A közel másfél évszázadot tartó hódoltság korából a településről alig maradt leírás. Az Aradi náhié három adóösszeírásának (defterek 1557/58, 1567, 1579) adatai szerint Aradon mindössze 10, 18 és 19 család adózott. Igaz, a város mai területén (tehát viszonylag közel egymáshoz) több település is létezett, ezek statisztikája az említett években a következőképpen mutat: Kis Csálya 9, 20, 14; Mikelak 23, 46, 42; Nagy Csálya 15, 12, 14; Ség -, 20, 28.

Evlia Cselebi török világotutazó 1660-as években folyt magyarországi utazásairól szóló feljegyzéseiben annyit említ, hogy 1551-ben Ahmed pasa másodszer foglalta el a várat, s ott „egy parancsnokot és ötven katonát és hadiszertárt helyezett el benne, továbbá egy dzsámit, egy nagy fogadót, kormányzói épületet, iskolát, kolostort, egy imáretot és népkonyhát építtetett benne, ahol az összes vándorok, szegények és gazdagok ingyen jótéteményben részesülnek. Van egy kis fürdője s elég nagy, de keskeny piaca. Vára a Maros folyónak Tó-vára környékén van s négyszáz

lépés kerületű tömésfal épület. Két erős deszkakapuja van, egyik északon a Jenei kapu, amely kapun kívül kétszáz keresztény ház van; a Temesvári kapu mellett egy négyszögű palánka belső erődítményül szolgál. Ennek csak egy kapuja van, de az erős... A Temesvár felőli részen kétszáz nád- és deszkatetejű keresztény ház van; a Maros partján nád- és deszkatetejű nyomorul kalibákból álló vásári boltok vannak. Évenként ezeknél a boltoknál hetven-nyolcvanezer hitetlen rája összegyülekezik, s olyan vásárt ütnek, hogy azt leírni nem lehet.” A szám kétségtelen túlzás, de mindenképpen utal a vár melletti vásárok fontosságára, s a városnak kereskedelmi jelentőségére.

Felhasznált irodalom

- 1) *A Körös–Tisza–Maros-köz települései a középkorban*. Szerkesztette Blazovich László. Szeged, 1996.
- 2) *A középkori Dél-alföld és Szer*. Szerkesztette Kollár Tibor. Szeged, 2000.
- 3) *Aradul permanenta is istoria patriei*. Arad, 1978.
- 4) Bél Mátyás: *Compendium Hungariae Geographicum*. III. kiadás. Posonii et Cassoviae, 1777.
- 5) Benkő Elek: *A középkori Arad*. Kötetben: *Az aradi vár története*. Bp., 1998.
- 6) Blazovich László: *A Körös-Tisza-Maros köz középkori településrendje*. Békéscsaba – Szeged, 1985.
- 7) Blazovich László: *Dél-alföldi városok a 14–16. században*. In: *A középkori Dél-Alföld és Szer*. Szerkesztette Kollár Tibor. Szeged, 2000.
- 8) Dörner, Egon: *Cu privire la ruinele unei biserici de langa Arad din feudalismul timpuriu /Egy kora középkori templomrom Arad közelében/*. Ziridava, I, 1967.
- 9) *Evlia Cselebi török világotutató magyarországi utazásai 1660–1664*. Fordította és jegyzetekkel kísérte dr. Karácson Imre. I. Budapest, 1904.
- 10) Gehl, Hans dr.: *Heimatbuc der Gemeinde Glogowatz in der Arader Komitat /Könyv az Arad megyei Glogovác szülőfaluról/*. Abensberg, 1988.
- 11) Hurezan, Pascu – Kovách Géza: *Centrul eclesiastic si comitatens, sec. XII-XVI /Egyházi és vármegyei központ a XII–XVI. században/*. In: *Arad monografia orasului de la inceputuri si pana in 1989 /Arad város monográfiája a kezdetektől 1989-ig/*. Arad, 1999.
- 12) Lakatos Ottó: *Arad története*. I–III. Arad, 1881. I.
- 13) Márki Sándor: *Aradvármegye és Arad szab. kir. város története*. I. Arad, 1892.
- 14) Somogyi Gyula dr.: *Arad szab. kir. város és Arad vármegye községek leírása*. Arad, 1913.
- 15) Szentkirályi Zoltán: *Az építészet világtörténete*. Budapest, 1980.
- 16) Thuróczy László: *Ungaria suis cum Regibus compendio data*. Tynaviae, 1768.
- 17) Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*. Bukarest, 1979.

- 18) Ujj János: *Aradiak zarándoklása a középkorban*. Régi(j)óvilág. Temesvár, 2007. június. 33-35.
- 19) Vatasianu, Virgil: *Istoria artei feudale is Tarile Romane*. I. Bukarest, 1959. 42.
- 20) *Verancsics Antal Összes művei*. Magyar Történelmi Emlékek. VII. Pest, 1865.

Miklós Péter
**KLEBELSBERG KUNO JELENTŐSÉGE
A MAGYAR ÉS A SZEGEDI
KULTÚRTÖRTÉNETBEN**

Nemrégiben, 2007. október 11-én volt a hetvenötödik évfordulója annak, hogy meghalt gróf Klebelsberg Kuno. Erről egy kis konferencián emlékeztünk meg a Csongrád Megyei Önkormányzat Megyeházán. Akkor is – az ott elhangzott előadások sokszínűségéből és a felvetett problémák sokrétűségéből – világossá vált, hogy – a róla megjelent kötetek és tanulmányok nagy száma ellenére – mennyire feltáratlan még Klebelsberg munkássága és életműve.¹ Nem is nagyon tudnék olyan monografikus igényű kötetre, vagy olyan egyszerűs munkára utalni, ami Klebelsbergnek az életművét alaposan, forráscentrikusan, minden területre kiterjedően vizsgálná.

Tudományos igényű tanulmányokat és köteteket többet fel lehet sorolni, de akár egy népszerűsítő munkát, akár egy a modern történetírás követelményrendszerének megfelelő monográfiát vagy szintézist nem találunk. Így az érettségiző középiskolás, az egyetemi hallgató, vagy az érdeklődő közönség számára használható Klebelsberg-életrajz mindmáig hiányzik. Ennek összeállítása – ezzel Klebelsberg szellemiségének és kulturpolitikai örökségének ápolása és a nagyközönség által hozzáférhetővé tétele – véleményem szerint jó feladat lehet napjaink huszadik századdal foglalkozó történészeinek.

¹ A Bálint Sándor Szellemi Örökségéért Alapítvány, a Barankovics István Alapítvány és az MTA SZAB Filozófia- és Történettudományi Szakbizottság Modern Kori Egyháztörténeti Munkabizottsága által szervezett Tudományos emlékülés Klebelsberg Kuno halálának hetvenötödik évfordulóján című konferencia 2007. október 12-én került megrendezésre. A konferencián – amelynek levezető elnöke Zakar Péter főiskolai tanár volt – Ujváry Gábor főiskolai tanár, Sipos József egyetemi docens, Hencz Péter főorvos, Kudlacsok Zsigmond középiskolai tanár, Cservák Csaba alkotmányjogász és Miklós Péter muzeológus tartott előadást. A rendezvényen gróf Klebelsberg Éva (a kultuszminiszter unokahúga), Lezsák Sándor (a Magyar Országgyűlés alelnöke) és Haág Zalán (Szeged Megyei Jogú Város közgyűlése kulturális bizottságának alelnöke) mondott köszöntőt.

Klebensberg halálának tizedik évfordulóján jelent meg a kiváló alapossággal összeállított, ám napjainkra elavult életrajz és pályakép Huszti József tollából. Néhány alapvető – de inkább forrásszöveget tartalmazó – munka áll rendelkezésre T. Kiss Tamás és T. Molnár Gizella összeállításában.² A Bécsi Magyar Intézetről és a miniszter annak munkájában vállalt szerepéről Ujváry Gábor írt.³ Feleségének, a második világháború utáni nehéz éveket a szegedi püspöki palota menedékében átvészelő Botka Saroltának visszaemlékezéséből Márafoldy Márton adott közre részleteket.⁴

Aki érdeklődik Klebensberg Kuno munkássága iránt, két azonos – Gróf Klebensberg Kuno emlékezete – címmel megjelent tanulmánygyűjteményt is forgathat. Az egyik 1992-ben jelent meg Klebensberg Éva szerkesztésében, a másikat – amely 1995-ben került kiadásra – a szegedi Móra Ferenc Múzeum jelenlegi igazgatója Zombori István gondozta.⁵ Klebensberg életútjának főbb eseményei szerencsére viszonylag széles körben ismertek, s azok nagyon sok fórumon – például napilapok hasábjain, történelemkönyvekben, internetes honlapokon – fellelhetők.

Hogyan került kapcsolatba Klebensberg Szegeddel?

Amikor megszületett Magyarpécskán, a szegedi nagytáj egyik településén látott napvilágot. Akkor ugyanis – még a trianoni békediktátum előtt – Magyarpécska a Bálint Sándor-i értelemben vett szegedi nemzetnek az egyik része, sőt nem is marginális területe volt. Abba a kulturális szférába, abba a szellemi és fizikai közegbe tartozott, amelybe Szeged is. Így tulajdonképpen már Klebensberget a gyökerei is Szegedhez kötik.

Gróf Klebensberg Kuno 1875. november 13-án született. Édesapja gróf Klebensberg Jakab huszárcapitány, édesanyja Farkas Aranka volt. Édesapját hamar elvesztette, s anyai családjánál nevelkedett a Dunántúlon. A székesfehérvári ciszterci gimnáziumban végezte középfokú tanulmányait, ahol erős katolikus szellemben oktatták a növendékeket. Klebensberg egyetemi éveit Budapesten és Berlinben töltötte. 1898-ban államtudományi doktorátust szerzett, nem sokkal később pedig segédfogalmazói állást kapott a kormány mellett.

² Huszti József: *Gróf Klebensberg Kuno életműve*. Budapest, 1942.; T. Molnár Gizella: *Klebensberg, az iskolaépítő. Hely és év nélkül [Szeged, 1992]*; *Klebensberg Kuno. Vál. és s. a. r.: T. Kiss Tamás*. Budapest, 1999.

³ Ujváry Gábor: *Tudományszervezés – történetírás – forráskritika*. Győr, 1996.

⁴ *Életutunk. Gróf Klebensberg Kunoné visszaemlékezései*. S. a. r.: Máriaöldy Márton. Szeged, 1992.

⁵ *Gróf Klebensberg Kuno emlékezete*. Szerk. Klebensberg Éva. Budapest, 1992.; *Gróf Klebensberg Kuno emlékezete*. Szeged, 1995.

Ettől kezdve a tehetséges fiatal jogász gyorsan haladt előre a magyar állami bürokrácia számárlétráján. A korszak szokásaihoz képest fiatalon nősült, 1900-ben vette feleségül Botka Saroltát, akivel élete végéig nyugodt, harmonikus házasságban élt.

Klebelsberg 1907-ben a miniszterelnökség nemzetiségi osztályának vezetője lett. 1914. januárjától mint gróf Tisza István kormányának tagja a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkáráként tevékenykedett. Kulturális és oktatáspolitikai reformelképzeléseinek alapjait már ezekben az években kidolgozta. 1917 tavaszán IV. Károly, az utolsó magyar uralkodó miniszterelnökségi államtitkárrá nevezte ki.

1917. áprilisában a Magyar Történelmi Társulat elnökévé választotta Klebelsberg. Székfoglaló beszédében kifejtette, hogy a történelem és valamennyi tudomány magas szintű művelése és népszerűsítése kiemelt nemzeti feladat. 1920. januárjában „a leghűségesebb város”, Sopron polgárai nemzetgyűlési képviselőjükké választották Klebelsberget, aki időközben a konszolidálódó viszonyok politikai életének egyik meghatározó alakjává lett.

Gróf Bethlen István kabinetjében először a belügyminiszteri posztot látta el 1921 decemberétől. Ez a periódus életútjának a leginkább feltáratlan része. Nagy szerepe volt a Klebelsberg–Bethlen-féle választójogi rendelet kidolgozásában. Az 1922-es nemzetgyűlési választások az általa kidolgozott alapelvek szerint zajlottak, ami aztán a szociáldemokraták és a Habsburg-párti legitimista királypártiak politikai háttérbe szorításával ért véget. Meg kell jegyezni, hogy a választástörténeti és politikatörténeti szakirodalom Klebelsberg belügyminiszterségét egy szükségtelesenül antidemokratikus belügyminiszterségnek könyvelte el.

1922 és 1931 között látta el a vallás- és közoktatásügyi miniszteri teendőket. Ebben az időszakban nagyon sok kihívással kellett szembe néznie a megcsönkült Magyarországnak. Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békediktátum értelmében nagyszámú, immár a magyar állam határain kívülre került értelmiségi maradt munka és megélhetés nélkül, sőt nem egyszer még személyi szabadságuk és életük is veszélybe került. A csehszlovák, a román és a szerb-horvát-szlovén hatóságok sorozatosan lehetetlenítették el az egyházi vezetőknek, a közigazgatásban dolgozó hivatalnokoknak, a középiskolai tanároknak és a városi, falusi elemi iskolai tanítóknak az életfeltételeit úgy, hogy el végül kellett hagyniuk munkahelyüket, és ezzel sok esetben szülőföldjüket is.

Ezen – többnyire a középosztályhoz tartozó – értelmiségieknek a trianoni Magyarországon kellett új feladatot, új beosztást keresniük, de sok esetben – a rengeteg elrettentő nemzetiségi alapú atrocitás ellenére – önként választották inkább az anyaországba való költözést. Így aztán

Klebsbergnek, mint kultuszminiszternek szembe kellett néznie egy nagy arányú munkanélküli, nehéz körülmények között élő, megszokott életmódját kényszerűségből feladó értelmiségi réteggel, amelyet valahogy le kellett kötni, amelyet valahogy el kellett tartani Magyarországon. Emellett az 1920-as évek magyar kultúrpolitikájának egyik legnagyobb problémája volt, hogy az újdonsült és nemzetállami igényeket megfogalmazó kis államok – Csehszlovákia, Románia és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság – kulturális, bel- és külpolitikai téren is a nacionalizmust kezdték érvényesíteni.

Fokozatosan ellehetetlenítették, sőt, Pozsonyról és Kolozsvárról el is üzték a magyar egyetemeket. Az Erzsébet Királyné Tudományegyetem professzori és oktatói kara szabályosan elmenekülni kényszerült, akárcsak a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem. A kolozsvári egyetem Szegeden talált menedéket, a pozsonyi universitas Pécsre került (evangélikus hittudományi kara pedig Sopronban működött).

Itt – a magyar tudománypolitikai élet és felsőoktatási rendszer nagy válságában – szerzett elévülhetetlen érdemeket Klebsberg Kunonak, hogy amikor a határokon kívülre került egyetemek elűzése bekövetkezett, Szeged egyetemi várossá lett. Ez a mai napig meghatározza Szeged fizikai és szimbolikus arculatát, befolyásolja szellemi és emberi közegét. Amikor a kolozsvári egyetem elhelyezésének tárgya napirenden volt, felmerült a politikai élet irányítóiban, hogy az új székhelye Budapesten legyen.

Budapest ugyanis már akkor is Magyarország központja volt, mind gazdaságilag, mind kulturálisan, mind közlekedési szempontból. Tehát teljesen kézen fekvő volt, hogy Budapesten helyezték el a volt kolozsvári egyetemet is. Budapesten 1920 februárjától három szemeszteren keresztül folyt az oktatás: a Pedagógium és az első kerületi gimnázium épületében, mindvégig helyhiánnyal küzdve. Ezt az áldatlan helyzetet oldotta meg az 1921. évi XXV. törvény, amely rendelkezett a két – a magyar államtól elszakított – egyetem új, ideiglenesnek szánt székhelyeiről.

Végül 1921 októberében Szegeden indult meg a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen az oktatás. Az oktatási és az egyetemi élet központja a szegedi Dugonics téri épület – a mai rektori hivatal –, a szegedi ítélőtábla egykori székhelye lett. Itt működött kezdetben az adminisztratív hivatalok mellett az egyetemi könyvtár, a jogi kar, a bölcsészkar és a matematikai intézet is. De az állami gimnázium és a fémipariskola épülete, valamint a szegedi klinikák többsége is az egyetemhez került. Nagy változást jelentett és kényelmesebb oktatási feltételeket biztosított, amikor a bölcsészettudományi kar és a természettudományi kar egy része

számára az egyetem megkapta a MÁV-tól a vasúti leszámítoló hivatalt is – a bölcsészkar mai, Ady téri épületet. Ehhez később hozzáépítették az auditorium maximumot és a tornatermet.⁶

Az egyetem bővítéséhez Szeged város is hozzájárult. A közgyűlés 1924-ben megszavazta, hogy a város ötven éven keresztül évi 24 vagyon tiszavidéki búza árával járul hozzá a felsőoktatási intézmények fenntartásához. Újszegeden – botanikus kert létesítésére – huszonegy kataszteri hold földet ajánlott föl a város, valamint több nagy területű telket, sportpálya létesítésére. 1926 és 1930 között zajlottak – Rerrich Béla tervei alapján – a Dóm téri építkezések, amely komplexum tizenkét egyetemi egységnek biztosított helyet. Mivel a város is hozzájárult az építkezésekhez – ezzel több, mint húszmillió pengős adóságot vállalva magára –, Pálffy József polgármester nem véletlenül jelentette ki – nyilvánvalóan nem kis túlzásba esve – az egyik közgyűlésen, hogy „...sokszor hangoztattam és hangoztatni fogom a jövőben is, hogy Klebelsberg bármilyen jóakarója volt Szegednek, tőle ingyen semmit sem kaptunk”.⁷

Az egyetemi oktatás tárgyi feltételeinek – épületek, berendezések stb. – biztosítása után a személyi állomány, az oktatói kar megszilárdítása és helyben tartása volt a cél, és ez csak a harmincas évek közepére sikerült. Azelőtt ugyanis a professzorok vagy Budapestre, a központi egyetemre akartak kerülni, vagy pedig – nem ok nélkül – elégedetlenek voltak szegedi körülményeikkel (például az oktatási épületekkel, a számukra felajánlott lakásokkal) és nem akartak a városban hosszabb távon berendezkedni.

A szegedi kulturális és szellemi életbe sem sikerült integrálódnia az egyetem oktatóinak, s ez nem kis ellenérzést szült az „öslakos” értelmiség köreiben. Úgy gondolták ugyanis – és ez Féja Géza Viharsarok című munkájában is megjelenik –, hogy a város társadalmától elszeparált arisztokratikus intézményként működik az egyetem.

Pedig már a dualizmus kori Szeged oktatáspolitikai stratégiájának – az egyházi és az állami tanító- és tanárképző intézetek megszervezése mellett – fontos része volt, hogy a kormány egyetemet állítson föl a városban. Ez napi téma volt a szegedi sajtóban s ezért lobbiztak a város országgyűlési képviselői és polgármesterei is hosszú évtizedeken át. Eredménytelenül, mert a monarchia éveiben Debrecen, Kolozsvár és Pozsony városa kapott egyetemet.

⁶ Vö. Vincze Gábor: A száműzött egyetem. A Ferenc József Tudományegyetem sorsa Kolozsvártól Szegedig. 1919–1921.

⁷ Idézi: Szabó Tibor: Oktatás, tudomány, közművelődés. In: Szeged története. Szerk. Serfőző Lajos. Szeged, 1994. 580.

Miért támogatta Klebelsberg Kuno, hogy Szeged egyetemi város legyen?

A két világháború közötti keresztény-nemzeti gondolatnak az egyik eleme volt a szegedi gondolat, amit Szabó Dezső *Az elsodort falu* című regényéhez lehet kötni. Már Szabó Dezső is megfogalmazta – és ezt általában az aradi, majd a szegedi ellenforradalmi kormányban tevékenykedő politikai erők is magukénak vallották –, hogy egyetlen egy nemzetfenntartó erő van Magyarországon: ez pedig a magyar parasztság. Klebelsberg ezt a tézist elfogadta, s ő maga is megfogalmazta a saját klebelsbergi szegedi gondolatát, ami azonban merőben eltért a fajvédők (így például Gömbös Gyula, Milotay István, Bajcsy Zsilinszky Endre) szegedi gondolatától és persze ideológiai mestertük, Szabó Dezső szegedi gondolatától.

Klebelsberg szegedi gondolata intellektuális és kulturális értelmezését adja a nemzetfogalomnak, s esetében inkább egyfajta szociális és érzelmi alapon megfogalmazott szegedi gondolatról beszélhetünk. Ugyanis az a célja, hogy a magyar parasztságot valamilyen műveltséghez kellene juttatni. Ezt a tudást és műveltséget aztán használni kell, ki kell aknázni és ez a műveltség előbb-utóbb gazdasági értékévé, gazdasági erővé fog átalakulni, ami hasznára lesz az egész magyar nemzetnek.

Ennek jegyében alapvetően két vidéki egyetemi várost kezdett el támogatni. Az egyik Debrecen, ahol 1912-ben alakult tudományegyetem, amely gróf Tisza István nevét viselte. A másik Szeged, ahová 1922-ben, Klebelsberg minisztersége kezdetén került a Ferenc József császár és királyról elnevezett kolozsvári egyetem. Klebelsberg Kuno markánsan és nagyon jól megfogalmazta, hogy ennek a két nagy alföldi városnak az Alföld két végén, más-más kisugárzási területtel, más-más technikai és más-más vallási közegben, de mindenképp a magyar kultúrát, a magyar tudományt és a magyar parasztság érdekeit kell képviselnie. Ennek a gondolatnak a jegyében kezdte el szorgalmazni a népiskolai törekvéseit, amelynek eredményeként egy szűk évtized alatt év alatt épült fel ötezer népiskolai objektum.

A két nézet és nemzetpolitikai gondolat, amit a Horthy-korszak eszmetörténetével és ideológiai vonulataival foglalkozva Klebelsberghez köthetünk a neonacionalizmus és kultúrfőlény. A neonacionalizmus gondolatának kidolgozásával a gróf – mint ezt egy önálló kötetben is publikált cikkgyűjteményében megfogalmazta – reflexiót kívánt nyújtani, egy öntudatos magyar parasztság és egy öntudatos magyar polgárreteg kiépítésével az előző történelmi korszakok kihívásaira.⁸

⁸ Klebelsberg Kuno: *Neonacionalizmus*. Budapest, 1928.

Két szellemi irányzatot tartott veszélyesnek Klebelsberg. Az egyik a dualista rendszer liberális kozmopolitizmusa. Erre maga a Horthy-korszak keresztény nemzeti ideológiája is határozott választ adott. Elég csak arra gondolnunk, hogy az új kurzus a korábbi történelmi korszak liberális politikai elitjének a konzervatív ellentétéjeként jelentkezett, és hogy az úri középosztály annak egykori konzervatív ellenzékének egyik ágaként jutott hatalomra az első világháborús vereség és a forradalmak után. A másik Klebelsberg Kuno által veszélyesnek ítélt szellemi irányzat pedig a baloldali internacionalizmus, azaz a szociáldemokrata, kommunista nemzetietlenség. 1918 októberétől 1919 augusztusáig a baloldali értékrend először a polgári demokrata forradalom rendszerében, utána a Tanácsköztársaság proletárdiktatúrája idején érezte hatását.

A kultuszminiszter nemzetstratégiájában egy erős, öntudatos magyar paraszti rétegre szeretett volna támaszkodni, és ezen magyar paraszti réteg fiataljaiból, gyermekeiből kinevelni egy új társadalmi és tudományos elitet. Ennek első és legfőbb eszköze volt az analfabétizmus felszámolása. Nagyjából a Horthy-korszak végére az írni és olvasni nem tudók aránya lecsökkent tíz százalék alá.⁹

Mivel Klebelsberg az egyetemen nyerhető szakképzettséget és a szervezett kvalifikációt kiemelten fontosnak tartotta, nagyon jó ösztöndíj-rendszert dolgozott ki. Ennek az ösztöndíjrendszernek volt egy fontos aspektusa: a külföldi ösztöndíjknak és a külföldi magyar tudományosságának és művészeti életnek a támogatása. Ez a kultúrfőlény gondolatából táplálkozott.

A kultúrfőlény Klebelsberg Kuno-i interpretációját úgy lehet megfogalmazni, hogy ha már ennek a magyar nemzetnek a területét megcsonkították, és ha már ennek a magyar nemzetnek az anyagi adottságai és lehetőségei igencsak lecsökkentek, akkor legalább tudományában, művészetében, kulturális érdemeiben legyen külön a szomszédjainál. Ennek a törekvésnek a megvalósításában jó anyagi, pénzügyi alapul szolgált, hogy a trianoni békediktátum a magyar állam – és általában a párizsi békerendszer a vesztes államoknak – a hadserege létszámát korlátozta. Az, ami hagyományosan a legnagyobb kiadást jelenti, a hadsereg fenntartása, az Magyarországon – legalábbis hivatalosan – nem jelenthetett akkora teherfételt. Így aztán bizonyos nem is csekély összegek felszabadultak, és ezek jelentős része a kultúra és a tudomány területére vándorolt.

Mit értett Klebelsberg kultúrfőlény alatt? Alapvetően azt, hogy a környező népeknek – az újonnan született szomszédos kisállamoknak

⁹ Vö. Sárközi István: Az ellenforradalmi rendszer népiskola-politikája Magyarországon. Budapest, 1980.; T. Kiss Tamás: Állami művelődéspolitikai az 1920-as években. Budapest, 1998.

(Csehszlovákiának, Romániának és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságnak) – bizonyítani, hogy a magyarság egyetemes és önmagában is megálló kultúra. A másik aspektusa a klebelsbergi kultúrfölénynek, hogy a nyugat-európai kulturális elitnek és tudományos közvéleménynek is bizonyítani kell ugyanezt. Hagyományosan Nyugat-Európában azt gondolták a magyarságról, hogy az vagy a német kultúrának népies, eltorzult változata, vagy pedig azt, hogy a szláv kultúrának egy nyugati eszme körrel keveredett, sajátosan elbutult változata.

Ehelyett akart Klebelsberg nagyon tudatosan német, francia és angol nyelven megjelentetni magyar tudományos munkákat és ismertté tenni magyar művészeket és az ő alkotásaikat. Európai jelentősebb fővárosaiban létrehozott Magyar Intézetek – Collegum Hungaricumok – hálózatán keresztül bemutatni az egész világnak, hogy nem a német nemzet és az osztrák állam része vagyunk, nem a német vagy szláv kultúrkör része vagyunk, hanem egy sajátos történelmi és geopolitikai szituációk során át fennmaradt; ezer évig nyugat és kelet között egyensúlyozó; különböző nagyhatalmak és különböző civilizációk ütköző zónájában lévő nép és kulturális egység a magyarság.

Ennek szellemében kezdte meg a nyugat-európai ösztöndíj rendszert kialakítani és ennek jegyében szervezte meg a szegedi egyetemet, ahol Szent-Györgyi Albert elvégezhetette a maga kutatásait, amiért aztán 1937-ben Nobel-díjat kapott. Így lehetett Szent-Györgyi aztán az egyetlen olyan magyar Nobel-díjas tudós, aki Magyarországon végzett kutatásai eredményeiért részesült a kitüntetésben.

A szegedi egyetemen Klebelsberg Kuno biztosítani szerette volna a katolikus befolyást. Ezért 1930-ban előállt tervével – a protestáns vallású, erdélyi származású professzorok ellensúlyozására –, hogy a szegedi egyetemen görög katolikus hittudományi kart kellene létesíteni. A javaslatot azonban mind a görög katolikus püspök (arra hivatkozva, hogy a görög katolicizmus Északkelet-Magyarországon elterjedt és ismert, nem pedig a Délvidéken), mind a püspöki kar elutasította. Az egyház vezetése attól tartott ugyanis, hogy a protestánsok és az állami vezetők követelni fogják, hogy ne csak a görög, de római katolikus teológiai fakultás is költözzön Szegedre. Ezzel pedig a katolicizmus elveszítené azt a pozícióját, hogy az ország legnagyobb, központi egyeteme mellett – a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen – van a hittudományi kara.¹⁰

Végül Klebelsberg az úgynevezett „világnézeti tanszékek” létrehozásával biztosította a katolikus szellem jelenlétét. Protestáns volt Dézsi

¹⁰ Vö. Miklós Péter: Város, egyház, társadalom. Tanulmányok a szegedi katolicizmus történetéről. Szeged, 2004.

Lajos (magyar irodalomtörténet), Bartók György (filozófia), Imre Sándor (pedagógia). Hogy a nagy tudású, munkájukat jól végző professzorokat sérelem ne érje, a miniszter a tanszékek párhuzamosításával oldotta meg az ügyet. A 2. sz. magyar irodalomtörténeti tanszéket a piarista szerzetes Sík Sándorra, a 2. sz. pedagógia tanszéket a Szent Benedek-rendi szerzetes Várkonyi Dezső Hildebrandra, a 2. sz. filozófia tanszéket pedig a világi pap Mester Jánosra bízta.

Azt, hogy Klebelsberg mit értett szegedi gondolon és hogy milyen üzenetet szánt Szegednek, azt 1930 októberében a szegedi székesegyház felszentelése, a püspöki palota és a Szegedi Hittudományi Főiskola átadása után a Dóm téri Nemzeti Emlécsarnok avatásakor elmondott beszédéből tudjuk. A szegedi Dóm térnek – szimbólumainak és architektúrájának – a jelképes tartalma a kereszténység, az állam és a tudomány-nak az ezer éves megbonthatatlan egysége és szövetsége. Többek között így fogalmazott: „De államon, egyházon és városon kívül egyesítettük itt erőinket, itt sokan-sokan, akik szervező vagy tervező munkával, szellemi vagy testi erővel ennek a műnek a létrehozására egy nemesebb, egy szent demokráciában összeforrunk.”¹¹ Majd hozzátette: „Legyen ez a tér egy téglába épített, kőbe vésett, ércbe öntött, hatalmas Nem, nem, soha!”¹²

Klebelsberg Kuno ezer szállal kötődött Szegedhez. Támogatta a trianoni békediktátum következtében az államhatár mellé került város kulturális, tudományos és közéleti központtá válását. Kultuszminiszterként – politikai és pénzügyi támogatást biztosítva – lehetővé tette, hogy Szegeden otthont találjon a román hatóságok által elűzött kolozsvári egyetem és az ugyancsak Romániából kiutasított csanádi püspök, Glattfelder Gyula. Így alig egy évtized alatt Szeged a tudományos élet és katolikus egyház egyik meghatározó központja lett.

Klebelsberg munkásságának eredményeként 1930-ra Szegeden elkészültek az egyetem és katolikus püspökség működéséhez szükséges épületek. Létrejötték az intézmények s a feladatuk ellátásához szükséges tárgyi feltételek is biztosítva voltak (oktatási céllal klinikák, gyakorló iskolák épültek, fűvészkertet alakítottak ki, papnevelő intézetet nyitottak, püspöki palotát építettek stb.). Klebelsberg sikerei kapcsán nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy tevékenységében mindvégig támogatta Horthy Miklós kormányzó és Bethlen István miniszterelnök is, akik fölsmerték a kultúrpolitikájának helyességét.

¹¹ Klebelsberg Kuno: A szegedi művek. A Nemzeti Emlécsarnok avatásán, 1930. október 25-én mondott beszéd. In: Klebelsberg Kuno. Vál. és s. a. r.: T. Kiss Tamás. Budapest, 1999. 229.

¹² Uo.

A miniszter 1922 novemberében helyszíni szemlén járt Szegeden, s ezután döntött véglegesen az egyetem itteni elhelyezése ügyében. Itteni tevékenysége elismeréseként a város lakói először 1926. december 12-én, majd 1931. június 30-án Szeged országgyűlési képviselőjévé választották. 1928. márciusában egy szegedi gyűlésen megfogalmazta szándékát, hogy „a szegedi egyetem legyen az Alföld egyeteme”. 1930. október 24. és 26. között részt vett a Fogadalmi templom fölszentelésén, a Dóm téri épületegyüttes és a Nemzeti Emlékcsarnok fölavatásán, s Szeged város díszpolgárává avatták. Ekkor adta át az ötezredik „népiskolai egységet”, a Szeged-rókusai tizenkét tantermes népiskolát. A Dóm téri épületegyüttes átadásakor kifejtette, hogy az épületek elrendezése és a tér architektúrája hivatott kifejezni a magyar állam, a magyar tudomány és a magyar katolikus egyház ősi és megbonthatatlan szövetségét.

Szent-Györgyi Albert Klebelsberggről – Gazdám emlékezetére címmel – írt visszaemlékezésében megfogalmazta: a miniszter halála különösen megrázó volt számára, mert azzal kellett szembesülnie, hogy elmúlt „az a lángoló lelkesedés, az a mélységes érdeklődés, önzetlenség, megértés és jóindulat”.¹³

Klebelsberg kulturális és oktatáspolitikai küldetéséről a következőket írta Glattfelder Gyula csanádi püspök: „Nem az iskolák száma, nem a rendelkezések tömege, nem a szellemi élet országújtára terelt tehetségek serege jelenti az ő miniszterkedésének értékét és tartalmát, hanem, hogy mindehhez lehetőséget oly időben talált, a magyar a megélhetés legelembibb föltételéért volt kénytelen nap nap után küzdeni.”¹⁴

Klebelsberg Kuno kultuszminiszteri sikerei kapcsán nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy tevékenységében mindvégig támogatta Horthy Miklós kormányzó és Bethlen István miniszterelnök is, akik fölismerték a kultúrpolitikájának helyességét. Kétségtelen, hogy Klebelsberg kiváló szellem, nagyszerű tudományszervező és igaz magyar politikus volt. Utódja, a történészprofesszorból lett kultuszminiszter Hóman Bálint így fogalmazta meg nagy elődje jelentőségét: „Hitt és hitet sugalmazott, gondolkodott és gondolatokat ébresztett, bizott és bizalmat öntött munkatársaiba és a közönségbe. Ez a része szellemének a lelkekben él és továbbhat.”¹⁵

¹³ Szent-Györgyi Albert: Gazdám emlékezetére. In: Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete. 1932-1938. Budapest, 1938. 338.

¹⁴ Glattfelder Gyula: Klebelsberg – a művészlélek. In: Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete. 1932-1938. Budapest, 1938. 109.

¹⁵ Előszó [a Gróf Klebelsberg Kuno emlékkiállítás tárgymutatójához]. In: Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete. 1932-1938. Budapest, 1938. 106.

Klebensberg Kuno államférfiúi jelentősége abban rejlett, hogy felismerte az emberi tőkébe a művelődésen keresztül történő beruházás döntő fontosságát, valamint hogy össznemzeti értéként ismertette el a még hagyományoszerű – agrár jellegű – társadalomban a tudást, valamint a „magas” tudományt és művészetet. Elméleti munkásságával – írásaival – és gyakorlati tevékenységével – minisztersége alatt – olyan kultúrpolitikát alakított ki, amelynek eredményei tartósan és távlatosan – kormánypolitikától függetlenül – alkalmasak voltak az egész magyar nemzet szolgálatára.

Forró Lajos JELÖLETLEN TÖMEGSÍROK A DÉLVIDÉKEN

1992-ben kezdtem el foglalkozni a délvidéki magyarság 1944-es tragédiájával. A kezdetektől fogva a régiókra bontás elvét követve három helységben kezdtem meg kutatásaimat. Magyarkanizsa a szülővárosom, Martonoson gyilkolták meg nagyapámat, Adorján pedig azonos vonatkozást mutat a gyilkosok tekintetében Magyarkanizsával. A kutatásokat több vonalon indítottam el. Az oral history módszerét alkalmazva a még élő szemtanúkkal folytatott beszélgetések kapcsán több, mint húsz órányi anyag gyűlt össze. Emellett kutatásukat végeztem a Zeñtai Történelmi Levéltárban is. Jó néhány olyan dokumentum került elő, amelyekről vagy nem tudtunk, vagy eltűntnek hittük. Jó néhány fontos irat eldugva, pl. az 1946-os iratok között volt. Így elképzelhető, hogy fontos dokumentumok vannak még elrejtve.

Magyarkanizsán és Martonoson a helyi városháza pincéjében gyűjtötték és kínozták a kiszemelt férfiakat, majd kivégezték őket. Adorjánon más volt a helyzet. Itt 56-an estek az 1944-es megtorlás áldozatául. Október 30-án egy teherautónyi kanizsai szerb a piacérra terelte az adorjáni férfiakat – kb.200 embert –, és csak úgy találomra kiválasztottak közülük ötvenet, őket elhajtották és a Tiszába lötték. Olyannyira nem volt megszervezve az akció, hogy pl. a helyi párttitkár, Sіндеles István is áldozatul esett az akciónak. A válogatásnál a magyaros bajusz vagy egyáltalán csak simán az unszimpátia már halálos ítéletet jelentett. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy a plébánost földmunkára szemelték ki, így neki volt rá lehetősége, hogy összeírja a halotti anyakönyvi kivonatba a kivégzetteket; innen tudjuk pontosan, kik is estek áldozatul a megtorlásnak. Sajnos nagyon kevés helyen volt lehetőség ilyesfajta összeírásra. Három ember volt földmunkára kiválasztva, a plébánoson kívül a másik kettőt kivégezték.

A könyv megírásakor az volt a célom, hogy ne csak az áldozatok neveit hozzam nyilvánosságra, hanem a gyilkosok kilétére is derüljön fény, hogy ne hős partizánként, hanem az őket megillető címen, rablógyilkosként emlékezzen rájuk az utókor. Mire a könyvem első kiadása megjelent, addigra persze sokan nem éltek már a kivégzők közül, de elő-

fordult, hogy az áldozatok családtagjai aláhúzták a kivégző nevét a könyvben és bedobták a hozzátartozókhoz, vagyis nyilvánvalóan számon tartották őket. Sokan persze tagadták, hogy részt vettek a kivégzésekben, de arra azért nagyon vigyáztam, hogy csak olyan nevek kerüljenek a listára, akiket többen is megemlítettek a vérengzésekben való résztvevőként, vagy aláírásuk szerepel valamelyik, az esethez tartozó dokumentumban. Sajnos az a gond az oral history módszerével, hogy nagyon sokszor zsákutcába kerül az ember; hall olyan neveket és adatokat is, amelyekről később kiderül, hogy nem valósak. Persze ezeket az adatokat nagyon nehéz leellenőrizni, a hitelességet viszont muszáj megtartani. A könyvben néhány helyen jeleztem is, hogy valószínűleg csak kitalációról, esetleg bizonyíték nélküli adatról van szó.

Sokszor emlegetik, hogy a '44-es vérengzés a '42-es hideg napok megtorlása, amikor ugye a magyar honvédség mintegy két- és háromezer közötti, főképpen zsidó, de szerb és néhány magyar polgárt is kivégzett Újvidéken és környékén; erre utal például Cseres Tibor könyve is, amely a Vérbosszú Bácskában címet kapta. Véleményem szerint a magyarsággal szembeni ellenszenv kialakulásában biztosan közrejátszott ez az úgynevezett újvidéki hideg napok, de azt gondolom, hogy a '44-es magyarirtás kapcsán a szó szoros értelmében vett bosszúról azokon a helyeken beszélhetünk, ahol történt a magyar hatóságok részéről is kivégzés, mint például Újvidék, Csurug vagy Zsablya.

Nagyon sok helyen - így az általam kutatott három helyen is - kiderült az, hogy sokakat pusztán személyi bosszú alapján vittek el, mint mondjuk egy kocsmai összeszólalkozás. Emellett a vagyonszerzésnek is könnyű módja volt, hogy elvittek valakit és agyonverték a pincében. A nagyapám is egy kocsmai összeszólalkozás miatt vitték el. Azt persze elfelejtették, hogy amikor deportálták Martonosról a zsidókat, akkor a nagyapám örökre akarta fogadni a szomszéd zsidó fiát, hogy így megmeneküljön a haláltábotól – a család nem fogadta el a felajánlást, mondván, hogy a fiúnak az apja mellett a helye -; nem is jött vissza sajnos többé. Nagyapám hentesként húst is adott az internált szerbeknek, akiknek el kellett hagyniuk Martonost, és nem is kérte vissza tőlük.

Kaszás könyvében egy bizottság közreadta a magyar háborús bűnösök listáját, amelyen 3437 név szerepel, Horthy Miklóstól kezdve egészen a városparancsnokokig, a magyar katonákat is beleértve. Ebben a könyvben van egy leltári hivatkozás is, hogy azt a személyt, aki szerepel a könyvben, miért ítélték el. Sajnos ehhez a forrásanyaghoz nem sikerült sem Matuska Mártonnak, sem nekem hozzájutni. Egy történész, Mészáros Sándor – sajnos meghalt időközben - belenézhetett ezekbe a dokumentumokba. Közre is adott egy könyvet, amelyben ezeket leírja. Egy névsor

alapján – azért az a rendelkezésemre állt - összehasonlítottam az általam összegyűjtött áldozatok névsorával. Martonoson a 25 kivégzett közül 3 szerepel a háborús bűnösök listáján: két rendőr és egy földműves. A helyiek nem emlékeznek rá, hogy bármi olyan bűnt elkövettek volna, ami miatt ki kellett volna őket végezni.

Kanizsával kapcsolatban egyetlen egy olyan személyt végeztek ki, aki szerepel a háborús bűnösök listáján: Bagi Antal vendéglósta. Ő volt az, akit heteken át kínoztak a pincében; neki és Szabó Dénes plébánosnak ún. Sztálin-kesztyűt vágtak a gyilkosok. Ez abból állt, hogy a hasukat felvágták, a kezüket sóba, borsba és paprikába mártatták és belegyömöszöltették a sebbe.

Brutális kínzási módokat eszeltek ki; a plébánosoknál például a hímvessző mindig a kínzás elsődleges célpontja volt.

Bagi Antalra visszatérve: őt azért végezték ki, mert egykor vendéglósként megengedte, hogy a helyi hamiskártyások lefosszanak egy keresztúri szerbet, aki a vendéglősen kérte számon a kártyaadósságot. Baginak persze ehhez semmi köze nem volt, de ez a szerb megszurkálta őt, ami miatt a szerbet elítélték és börtönbüntetést kapott; ő '44-ben el is intéztette Bagi Antalt.

Az adorjáni 56 kivégzett közül egy sem szerepel a háborús bűnösök listáján. Van két személy, akik részt vettek két szerb katona és egy zsidó malmos kivégzésében, de ők csak mint résztvevők – mint nemzetőrök - voltak ott. A központi háborús bűnösök listája mellett születtek helyi háborús bűnös listák is. Ilyen volt Martonoson, Adorjánon és Kanizsán is, ezt a levéltárban megtaláltam. Kutatásaim alatt gyorsan kiderült, hogy minden olyan embert háborús bűnösnek kiáltottak ki, aki elmene-kült, hogy a vagyonát el tudják kobozni.

Szándékosan nem akarok részletesen belemenni az akkori törté-
nésekbe, hiszen minden le van írva a könyvemben, de néhány dolgot azért elmondanék.

A begyűjtött embereket – kivéve Adorján esetében, ahol össze-
gyűjtötték és lelőtték az őket – a másik két helységben pincébe gyűjtötték és módszeresen kínozták; volt, aki hetekig, hónapokig is bent volt. A részeg helyi szerbek lejártak magyart verni. Nagyon-nagyon brutális és elferdült tettekről vannak adataim, amiket elmondtak a hozzátartozók.

A martonosi plébánosnak kellett minden nap kivinni az éjjeli
vödröt, és azt mondták neki, hogy azzal a szent kezével kavarja is meg. A hímvesszőjét naponta kínozták harapófogóval. Volt olyan halálraítélt, akit a kivégzésre hordágyon vittek, mert annyira megkínozták, hogy nem tudott lábra állni: egy puskacsővel szíjat hasítottak a hátából.

Egy-két helyen kiderült, ki a vádló, és néhány esetben nagyon sok pénzzel ki lehetett váltani a begyűjtött embereket. Például egy Gubás János nevű kanizsai mézáróst kiváltotta a felesége, de két-három évre rá meghalt; annyira megverték bent, hogy nem sokkal élte túl azt, hogy kijött. A nagyapámat sajnos nem lehetett kiváltani; az volt a baj, hogy őt egy meglehetősen gazdag szerb vádolta, akinek nem volt szüksége a családom pénzére. Meg persze az illető tagadta is a dolgot. Amikor kiderült, ki vádolja a nagyapámat, akkor testvére felkereste azt a szerbet, aki letagadta, hogy ő vádolná bármivel is; később aztán megsúgták, hogy a vádló kérte a fogvatartókat, hogy engedjék ki utcai munkára a nagyapámat, talán hogy megszökhessen és ne derüljön ki, hogy ő a vádlója. Édesapám akkor találkozott vele; biztatta is a szökésre, de ő megmutatta elüszkösödött sebeit; annyira összeszurkálták rohamkéssel, hogy képtelen volt már elszökni. Azért kínozták meg ilyen brutálisan, mert nem volt hajlandó sírni és könyörögni, miközben verték.

A legutóbbi könyvbemutatómon odajött hozzám az egyik áldozat unokája, hogy szívesen elmesélné az ő saját történetüket. Én már azt hittem, mindent elvégeztem, ami e három helység kapcsán felkutatható és nincs már mit hozzátenni. Most pedig egyre-másra derül ki, hogy bizony még mindig nincs vége; úgy döntöttem, mégis folytatom a kutatást. Eleinte nagyon nehéz volt történészként kutatni az eseményeket, hiszen személyes érintettségem kapcsán sokszor nem volt könnyű hideg fejjel, józanul utánajárni egy-egy dolognak; ezért az első könyvemet nem is tekintem igazi kutatómunkának, mert nagyon sok személyes megjegyzést tartalmaz. A mostani könyvben már igyekeztem ezeket a személyeskedéseket teljesen mellőzni, hiszen történelmileg csak így lesz hiteles egy kutatómunka, amit már nem lehet a szőnyeg alá söpörni vagy letagadni.

Nem csak számomra, hanem sok hozzátartozó számára is a mai napig fájó pont, hogy ezek az ártatlan áldozatok még mindig nincsenek rehabilitálva. A szerb hatóságok szerint ők kollektíven lettek háborús bűnössé nyilvánítva, rehabilitálni viszont csak egyénileg lehet. A rehabilitációhoz halotti anyakönyvi kivonatot kérnek a hatóságok, ami ugye nincs, hiszen ezeket az embereket „eltűntként” tartják nyilván. Ez egy ördögi kör, amire – azt gondolom – sürgősen valamiféle megoldást kellene találni. Néhány esetben sikerült ilyen dokumentumot szerezni oly módon, hogy az áldozat felesége újra férjhez akart menni, így számára – többéves várakozás után – kiadták a halotti anyakönyvi kivonatot.

Eltökéltem, hogy amíg a rehabilitáció sikeresen le nem zárul, addig nem nyugszom. Többen mondták, hogy nagy fába vágom a fejszemet, mert ez legalább tízéves projekt lesz; nem érdekel, ha én nem is, majd a fiam befejezi, amit elkezdtem. A célom mindenképpen az, hogy a nagy-

apámat, illetve a könyvemben ismertetett három helységben kivégzett embereket rehabilitálják és újratemessék, megadva nekik ezzel az őket megillető végtisztességet. Ha egyszer valaki valahol sikeresen elkezdni ennek a megvalósítását, a folyamatot már nem lehet megállítani; akkor már mindenütt fel lehet tární a tömegsírokat és megtenni a megfelelő intézkedéseket az ártatlanul kivégzettek végső nyugalmaért, rehabilitálva, temetőben tisztességgel eltemetve; nem úgy, mint most az én nagyapám, aki valahol a martonosi töltés melletti erdőben van egy jelöletlen tömegsírban elásva.

Én felvállaltam, hogy elkezdem ezt a harcot, és Matuska Mártonnal már elindítottuk a www.tomegsirok.hu weboldal levédetését; erre a honlapra felkerülhetne minden olyan kutató munkája, amely megüt egy bizonyos történelmileg hiteles mércét. Terveink közt szerepel továbbá, hogy a honlapra felkerülő munkákat több nyelvre is lefordítjuk; az én könyvem esetében a szerbre való fordítás már megkezdődött, de a későbbiek folyamán angolul is szeretném megjelentetni.

Jancsák Csaba

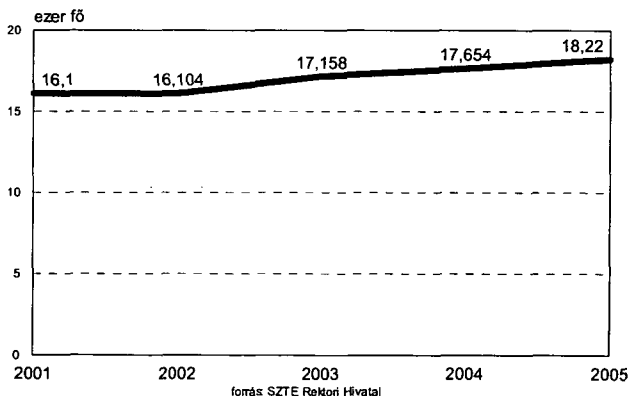
AZ SZTE REGIONÁLIS SZEREPKÖRE A HALLGATÓI REKRUTÁCIÓ TERÜLETI MEGOSZLÁSÁNAK ASPEKTUSÁBÓL A 2001-2006. ÉVI IDŐSZAKBAN

A magyarországi felsőoktatás jelentős mértékű átalakuláson ment keresztül a kilencvenes évek kezdete óta. E folyamatnak az egyik legjelentősebb lépése volt a 2000. évi egyetemi integráció, mely létrehozta a dél-alföld legnagyobb oktatási és tudományos központját, a Szegedi Tudományegyetemet. A rendszerváltás óta új képzési helyek, a korábbiaktól eltérő képzési formák jelentek meg. Az európai dimenzióban mindez azonosan zajlott le: a felsőoktatásban résztvevők száma rendkívüli módon növekedett az utóbbi évtizedekben. (A szegedi felsőoktatásra vonatkozó adatokat mutatja az 1. grafikon) E növekedés mozgatórugói a gazdasági trendek és az oktatáspolitikai tendenciák, továbbá maguk a fiatalok és szüleik voltak. (Polónyi 2000, Hrubos 2000, Gábor 2000) A mai magyar felsőoktatás egyik legfontosabb jellemzője az egyetemi hallgatói életutak között megfigyelhető rendkívüli sokféleség.

1. grafikon

Az SZTE-s hallgatók számának növekedése

Az akkreditált felsőfokú szakképzésben, főiskolai, egyetemi és szakirányú továbbképzésben, PhD, DLA képzésben résztvevő nappali tagozatos hallgatók összege

A ma embere számára már nem kérdés, hogy a technikai fejlődés és a gazdasági növekedés fenntartása miatt egyre több magasan (főiskolai, egyetemi) kvalifikált szakemberre van szükség. Sőt azt figyelhetjük meg, hogy a munkaerőpiac követelményei ismeretében minőségi és mennyiségi értelemben egyaránt megnőtt a fiatalok oktatási, illetve tudásigénye, hiszen így kívánják erősíteni munkavállalói kilátásaikat.

A magyarországi felsőoktatási intézmények előtt is új és új elvárások jelennek meg. Azt láthatjuk, hogy az egyetemek hagyományos, elitképző világa átalakul. A feladat már nem tisztán elitképzés és kutatás, hanem egyszerre oktatás, kutatás, szakképzés és a diákéletmód szolgáltatásként való nyújtása, de ugyanakkor regionális innováció, tanácsadás, szakértés is az egyetem feladata. (Kozma 2004, Lukács 2004) Ezért tehát egy XXI. századi felsőoktatási centrum már nem csak az adott település (gazdasági és kulturális) életét határozza meg, hanem jelentős hatással van a régió mindennapjaira, működésére is. Miközben a szegedi felsőoktatás megalapítása egyértelműen a város elkötelezettségének volt köszönhető, tehát az intézmény ebben az aspektusban, a város és a régió szükségleteinek kielégítésére indult, ugyanakkor ma már jól látható, hogy a régió kulturális-gazdasági gyarapodása elképzelhetetlen lett volna az egyetem Szegedre telepítése nélkül. A Szegedi Tudományegyetem feladatait tehát egyre inkább regionális tudásbázisként látja el.

Napjaink felsőoktatását a képzési lehetőségek sokszínűsége mellett azok általánosan hozzáférhető volta jellemzi. Ezen okok miatt szoktak a felsőoktatást kutató szakemberek a rendszer hihetetlen bonyolultságáról, a felsőoktatás kiterjedéséről és tömegesedéséről beszélni. Ezt a Szegedi Tudományegyetem vonatkozásában nyomon követhetjük a következő táblázattal.

1. táblázat

Akkreditált felsőfokú szakképzésben, főiskolai, egyetemi, szakirányú továbbképzésben, PhD, DLA képzésben résztvevő nappali tagozatos hallgatók száma karonként

	2001	2002	2003	2004	2005
ÁJTK	1630	1823	1796	1737	1806
ÁOK	1395	1433	1521	1627	1772
BTK	3581	3489	3542	3483	3517
EFK	727	756	782	807	865
GTK	639	718	720	742	802
GYTK	582	569	572	679	560
JGYTFK	3194	2700	2986	3107	3183
MFK	354	363	351	289	261

SZÉF	740	775	815	940	950
TTK	3042	3270	3855	4026	4294
ZFK	216	208	218	217	210

Forrás: SZTE Rektori Hivatal

Egyre nagyobb számú fiatal érkezik a felsőoktatásba, igen sokféle társadalmi csoportból és a hallgatók egyre hosszabb időt töltenek el az egyetemek-főiskolák falai között. Ugyanakkor, ha a felsőoktatásba jelentkezők életkarrier-tervezését és a későbbi életükről való gondolkodását kutatjuk, akkor azt látjuk, hogy általában az elhelyezkedési esélyek megalapozása, illetve javítása, egy szakma iránti érdeklődés kielégítése, valamint a felnőtté válás, a szülői házból való kiválás, önállósodás, a saját életmód kialakítása az, ami a leginkább foglalkoztatja a fiatalokat.

Ki kell emelnünk azt is, hogy a felsőoktatási hallgatók a többkarú egyetemek számára az élethosszig tartó tanulás kívánalma miatt a jövőben fokozott szakmai kihívást jelentenek, és oktatási-képzési feladatot is, hiszen megfelelő marketing mellett a szakmai tudást jelentő tanfolyamok, az egyetemi kiegészítő és master képzések, a szakvizsgára felkészítő képzések és más szakirányú továbbképzések tekintetében is számíthatnak a jelenleg rendszerben lévő hallgatókra.

A Szegedi Tudományegyetem az új évezredben, mint a délföldi régió tudáscentruma jelenik meg. E regionális szerepkör kitágítja a feladatok és a felelősségek körét egyaránt. Sőt a sajtóságos geopolitikai helyzetből adódóan az euroregionális hatásokat sem lehet figyelmen kívül hagyni. A régiót a rendszerváltás utáni gazdasági és munkaerő-piaci átrendeződés erőteljesen megváltoztatta. Földrajzi elhelyezkedése szempontjából az „Európa Kapuja” szerep, a Budapesttől való távolság, azonosan esik latba, mint a Balkán közelsége. Mindezt bonyolítja, hogy a régió négy nagyobb városa (Szeged, Kecskemét, Békéscsaba, Hódmezővásárhely) mellett a határok túloldalán hasonló méretű és fejlettségű települések (Temesvár, Szabadka, Újvidék, Arad, Zenta) vannak.

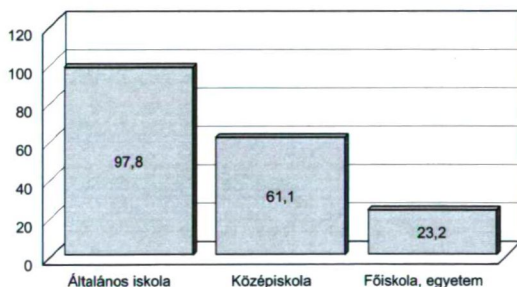
Amikor egy felsőoktatási intézmény hatókörét vizsgáljuk, nem kerülhetjük meg a regionalizáció és a regionalizmus fogalmait sem. (Kozma 2002) A regionalizáció két úton zajlott le a kontinensen. Az egyik út szerint a történelmi hagyományok következtében alakult ki egy nagyobb fokú önállósággal rendelkező egység, a másik szerint a régiók a központi kormányzat kezdeményezésére jöttek létre. A regionalizmus alulról felfelé irányuló területszervezési kezdeményezés, mely arra irányul, hogy egy-egy földrajzi egység adottságai határozottan érvényesüljenek az állam területi beosztásában. Ezen kívánalmak tehát szubnacionális szintről érkeznek és összekapcsolódnak a decentralizációval is. Az európai integrá-

ciót a regionalizáció és a regionalizmus együttesen erősíti. A regionális tudásközponti szereppel bíró európai egyetemeken (Hamburg, Saarbrücken, Udine) végzett kutatások bemutatják azt a sajátosságot, hogy a végzősök nagy része a diploma megszerzése után a régióban helyezkedik el, ott telepedik le, azt láthatjuk tehát, hogy a felsőoktatásban is megjelenik a szűkebb haza fogalma. Az egységes európai felsőoktatási térség kialakításának folyamata szempontjából tehát az egyetem és a régió kapcsolódási pontjai, gazdasági és kulturális vetületben is különös fontossággal bírnak. (Csatári et. al. 2005) Feltételezhető, hogy Európának a nemzeti államok alatti szintje megerősödik, és a Régiók Európájának formálódása indul meg. A Szegei Tudományegyetem nemcsak a dél-alföldi régió, hanem a tágabb környezet, tehát a Duna-Körös-Maros-Tisza eurorégió viszonylatában is tudáscentrum szereppel bír. Az új évezredben működő szupranacionális politika – melynek legfőbb sajátosságát a nemzeti határokat könnyedén átlépő trendjei adják – új feladatokat ró a szegei felsőoktatásra is, mert a modern regionális politika az Európai Unió fejlesztését a regionális különbségek mérséklésében határozza meg, és ebben nemcsak, mint a legnagyobb munkáltatóra, hanem mint innovációs központra is számít az SZTE-re.

A legfrissebb ifjúsági kutatás, az Ifjúság 2004 (n=8000) adatai szerint a dél-alföldi 15-29 éves fiatalok 31%-a végezte el az általános iskola 8 osztályát, 23% szakmunkásképzőt végzett 36% érettségivel rendelkezik és a régióban élő fiataloknak 9%-a rendelkezik diplomával. A 14 évnél idősebb fiatalok 3% kivételével elvégezték az általános iskolát. A 19 éves vagy idősebb fiatalok közel kétharmada szerzett érettségit, és a 24 évesnél idősebb fiatalok közel negyede végzett felsőfokú iskolát.

2. grafikon

A legmagasabb iskolai végzettség a megfelelő korú népesség arányában (%)

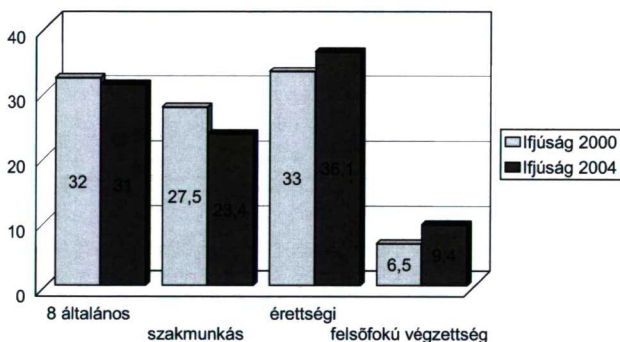
Ezek az arányok a jövőben várhatóan emelkedni fognak, mert a megkérdezettek háromegegyede mondta azt, hogy még szeretne tovább

tanulni. A megkérdezettek 48%-a szeretne felsőfokú iskolában továbbtanulni és a 28%-a szeretne érettségit szerezni.

Az iskolázottság tekintetében nincs nagy eltérés az országos átlaghoz képest. A régióban kicsivel magasabb a szakmunkásképzőt végzetek aránya (országos átlag 21,6%) és kicsivel alacsonyabb az egyetem/főiskolát végzetek aránya (országos átlag 10,1%).

A korábbi nagymintás kutatás, az Ifjúság 2000 adataival összehasonlítva látható, hogy 2000. óta csökkent az általános iskolát végzetek és a szakmunkásképzőt végzetek aránya, viszont nőtt az érettségivel rendelkezők és a felsőfokú képesítéssel rendelkezők aránya. Ez azt mutatja, hogy átlagosan növekedett a régióban élő fiatalok iskolázottsága.

3. grafikon
A dél-alföldi régió fiataljainak iskolázottsága (%)

A régióban jónéhány felsőoktatási intézmény működik, melyek közül mind a hallgatói létszámban, mind képzési területen a legnagyobb a Szegedi Tudományegyetem. A felsőoktatási hallgatók, e sajátos életstílus-csoport erős fogyasztói tömbként (és célközönségként) jelenik meg a régió gazdaságában. El kell mondanunk, hogy egy régió versenyképessége szempontjából nem csak a rendelkezésre álló munkaerő mennyisége, hanem annak minősége is fontos, tehát nem hagyható figyelmen kívül a dél-alföldi régió bemutatásakor, hogy annak milyenek a foglalkoztatottak legmagasabb iskolai végzettsége szempontjából a paraméterei.

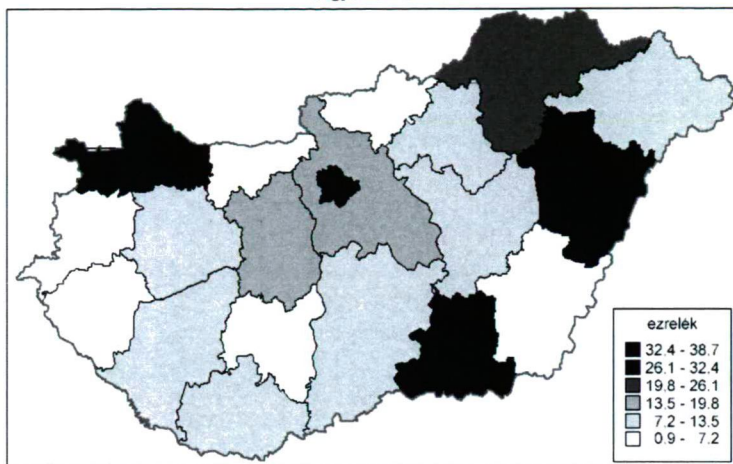
2. táblázat
A népesség megoszlása főbb korcsoportok szerint a Dél-alföldön (%-ban)

	1000 lakosra jutó szja-adózók száma (2003)	Egyetemet, főiskolát végzettek a 25 évnél idősebb népesség arányában (%) (2001)	Egyetemet, főiskolát végzettek aránya a foglalkoztatottakon belül a régió megyéiben (%) (2001)
Bács-Kiskun megye	412	9	13,9
Békés megye	420	8,1	14,0
Csongrád megye	433	12,5	18,3
Dél-alföld	421	9,8	
Magyarország	428	12,6	

Forrás: Békés Megyei Területfejlesztési Tanács honlapja, letölthető dokumentum: Dél-alföldi helyzetelemzés

A dél-alföldi viszonylatban fejlettek minősített települések csoportja a legnagyobb, valamint a tradicionális közép- és kisvárosok körébe tartozik. Közöttük található Szeged, Békéscsaba, Gyula, Orosháza, Baja, Kalocsa, Kecskemét, Hódmezővásárhely, Szentes és Szarvas, amelyek a legmagasabb iskolai végzettséggel bíró települések, vagyis a Dél-Alföld azon városai, ahol a társadalmi-gazdasági megújuló képesség a népesség iskolai végzettsége alapján valós és igen fontos alapadottságként vehető figyelembe. A területfejlesztési kutatók általában ezek közül kiemelik Szegedet, mint pozitív hatását már a közvetlen környezetére is kiterjesztő, a jövőben az elővárosiasodó falvak gyűrűjéből összefüggő, urbanizált teret építő várost. (Csatári et. al. 2005)

1000 lakosra jutó hallgatók száma a nappali tagozatú felsőoktatásban, megyénként 2000-ben

Szerk. Hives T. Oktatókutatási Int. 2002. Forrás: OM.

Mindezek okán különösen érdekes lehet az, hogy a Szegedi Tudományegyetem mennyire tölti be regionális szerepkörét. Az itt következőkben azt vizsgáljuk, hogy az egyetemi és főiskolai szintű képzésekben részt vevő nappali tagozatos hallgatók kibocsátó családjuk szempontjából honnan érkeznek, tehát azt, hogy a szülők lakhelyének megoszlása szerint honnan rekrutálódnak a szegedi egyetemisták. Itt mondunk köszönetet a Rectori Hivatal munkatársainak az adatok biztosításáért.

A statisztikai adatokat kari megoszlásban és összegyűjtött vizsgálatban is bemutatjuk, évenkénti bontásban 2001-től 2005-ig. A kibocsátó településeket öt csoportba fogtuk össze: Budapest, Csongrád megye, Bács-Kiskun megye, Békés megye és egyéb megyék. Mindebből kimutathatóvá válik az SZTE regionális felvevőképessége és annak jellemzői, a dél-alföldi megyék és más régiók viszonylatában is.

Először azt vizsgáljuk meg, hogy az egyes karok az ötéves cikluson keresztül milyen megoszlásokat mutatnak.

Az Állam- és Jogtudományi Kar esetében azt kell lássuk, hogy a hallgatók arányában 2003-tól kezdődően a regionalitás fokozottan erősödött, úgy, hogy a budapestiek aránya minden évben 2-2,5% közül mozgott, ugyanakkor a nem dél-alföldi megyékből valók száma fokozatosan csökkent. 2004-től kezdődően pedig a Csongrád megyeiek száma növekedik. Az ÁJTK hallgatóinak 64-70%-a minden tanévben a dél-alföldi régióból származik.

Ugyanezen arányok vonatkoznak az Általános Orvostudományi Kar hallgatóira is, az ő esetükben a dél-alföldi fiatalok aránya mindig 60% körül mozgott, ám a Csongrád megyeiek aránya ezen belül 30%-ról 27%-ra csökkent az évek során, a budapesti hallgatók számaránya pedig 8%-ról 1%-al csökkent, miközben a nem dél-alföldi vidéki hallgatók aránya fokozatosan emelkedett 30%-ról 33%-ra.

Hasonló tendenciának lehetünk megfigyelői a Bölcsészettudományi Kar esetében is. A dél-alföldi régióból származó hallgatók aránya itt jelentősen növekedett, a 2001. tanévben mért 52%-ról öt év alatt fokozatos emelkedéssel elérte a 63%-os arányt. Ez létszámban sem kevés: 1730 főről 2037 főre növekedett a létszámuk. Ugyanakkor a fővárosiak száma fokozatosan csökkent, 222 főről 168 főre, 6%-ról 5%-ra. Hasonlóan az egyéb vidékiekhez képest, akik aránya 40%-ról 31%-ra, számuk a 2001. tanévi 1317 főről a 2005. tanévi 1028 főre csökkent. A bölcsészkarnek tehát a legutóbbi öt év alatt jelentősen erősödött a regionális jellege.

A Természettudományi Kar dél-alföldi származású diákjainak száma és számaránya is növekedett 2001 ősze óta: 57%-ról 63%-ra, 1537 főről 2435 főre. A budapesti hallgatók aránya (3%) nem változott, noha létszámuk közel 40 fővel megemelkedett. Emelkedett a nem dél-alföldi vidékiek száma is, de belső arányuk mégis 5%-al csökkent.

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar hallgatóinak tanévenként közel háromnegyede (71-73%) származik a dél-alföldi megyékből. Csongrád megyéből származik a 36-38%-uk. Miközben a kari hallgatói létszám nőtt, a budapestiek aránya tanévenként 2% körül mozog, a nem dél-alföldi vidékiek százalékos aránya pedig 25,5-24,9% között. Az arányokból jól kidomborodik a kar erőteljes regionális szerepköre.

A Gazdaságtudományi kar esetében ugyanez mondható el azzal, hogy a Csongrád megyeiek száma a vizsgált időszakban majdnem megduplázódott (216 főről 389 főre emelkedett), ám százalékos arányuk ugyanezt jelzi: 43%-ról 51%-ra nőtt. A dél-alföldi fiatalok aránya 78-80%-os, miközben a budapestiek 1,5%-ot tesznek ki tanévenként, a többiek aránya pedig 19%-ról 17%-ra csökkent. A GTK esetében tehát igen erős regionális kötődést láthatunk.

Egészen mást emelhetünk ki a Gyógyszerésztudományi Kar esetében. Itt az adatok azt mutatják, hogy a dél-alföldi felvettek közel 45%-ot tesznek ki tanévenként, a Csongrád megyeiek e kör felét adják. A budapestiek száma 2001-től fokozatosan csökkent, 39 főről 7 főre, arányában pedig 9%-ról 1,5%-ra, ezzel párhuzamosan nőtt a vidékiek száma és aránya (199 főről, 249 főre, 45%-ról 54%-ra). A GYTK esetében tehát azt mondhatjuk, hogy regionális szerepe mellett tágabb (országos) vonzáskörzettel bír.

Fordított tendenciát láthatunk az Egészségügyi Főiskolai Kar esetében, ahol a budapestiek arányának csökkenésével (3%-ról 0,5%-ra), és a nem dél-alföldi vidékiek arányának némínemű csökkenésével (25,7%-ról 24%-ra) találkozunk, miközben a dél-alföldiek száma fokozatosan emelkedett. Ma a hallgatók háromnegyede dél-alföldi. A Csongrád megyeiek aránya 37%-ról 39%-ra nőtt, főben kifejezve 268-ról 310-re emelkedett. Az EFK tehát fokozta a dél-alföldi régióhoz való kötődését, s benne a Csongrád megyében kifejtett felszívó hatását is.

Az Élelmiszeripari Főiskolai kar esetében is igen nagy regionális szerepkörrel és kötődéssel beszélhetünk, hiszen a dél-alföldi származású hallgatók aránya tanévenként 76-80% között mozog. Miközben a budapestiek száma egyik tanévben sem haladja meg az öt főt (0,6%), a nem dél-alföldiek aránya 22%-ról 19%-ra csökkent. Noha a Csongrád megyeiek körében is némi csökkenést tapasztalunk (55%-ról 49%-ra), ezen arány mégis kiemelkedően magas, tehát azt kell mondjuk, hogy a SZÉF nemcsak dél-alföldi, de speciálisan Csongrád megyei rekrutációs bázissal, szereppel is rendelkezik.

A Mezőgazdasági Főiskolai Kar tekintetében ugyanilyen jellegű tendenciákról beszélhetünk. A dél-alföldiek aránya fokozatosan 61%-ról 77%-ra nőtt a vizsgált időszakban, miközben a budapestiek száma 2%-ról 0,8%-ra (8 főről 2 főre), a nem dél-alföldi vidékieké pedig 36%-ról 21%-ra (126 főről 52 főre) csökkent. Az MFK (hasonlóan a SZÉF-hez) sajátosan vidéki vonzáskörzettel és feladatkörrel bír kar.

A Zeneművészeti Főiskolai Kar képzési szerkezetéből adódó sajátos helyzete folytán azt látjuk, hogy miközben a 2001. tanévtől a 2005. tanévig 40%-ról 34%-ra csökkent a dél-alföldi fiatalok aránya, és a budapestiek aránya 9%-ról 8%-ra csökkent, aközben 49%-ról 57%-ra növekedett a nem dél-alföldi vidéki megyékből származó fiatalok aránya. Érdekes, hogy a dél-alföldiek csökkenésén belül a Csongrád megyeiek 17%-ról 21%-ra való növekedését konstatálhatjuk. Tehát egyfelől egy országos hatókörű kiterelődésnek lehetünk tanúi, másfelől pedig a Csongrád megyei fiatalok fokozott felvételének.

A karok után tekintsük át az intézmény egészének sajátosságait a hallgatók kibocsátó családja alapján meghatározott területi származása szerint. A Szegedi Tudományegyetem adatait összesítve azt látjuk, hogy a Csongrád megyeiek száma és aránya is növekedett a vizsgált időszakban. A 2001. tanévtől, öt év alatt 4570 főről 5614 főre, 33%-ról 36%-ra. A dél-alföldi megyék adatait összevonva pedig azt mondhatjuk, hogy 61%-ról 67%-ra nőtt az arányuk, mely számokban kifejezve 8554 főről 10496 főre való növekedést jelent. A budapesti fiatalok aránya fokozatosan csökkent tanévenkénti 4%-ról 3%-ra, 607 főről 500 főre. Továbbá 36%-ról 29%-ra

csökkent a nem dél-alföldi vidéki fiatalok aránya. Miközben az összes nappali tagozatos egyetemi vagy főiskolai képzésben résztvevő hallgató száma 13797 főről 15593 főre növekedett, a hallgatók – szüleik lakhelye szerinti – területi megoszlásában változások következtek be, mely során az SZTE fokozta regionális szerepkörét.

Két elmozdulási irány figyelhető meg: az egyik, a GYTK és a ZFK esetében a regionális hatókör kitágulásáról van szó, mely tágulás során már a hallgatók több mint fele nem a dél-alföldről származik (e két kar tehát országos rekrutációs hatókörrel rendelkezik), a másik irány a régió felé fordulás, mely mindegyik karra jellemző, azonban a GTK, a SZÉF, a JGYTFK, az EFK és az MFK esetében már a hallgatók közel háromnegyede a dél-alföldről érkezik az egyetemi padosrokba. Elmondhatjuk tehát, hogy a Szegedi Tudományegyetem vonzáskörzete a legnagyobb részt a Dél-Alföldre terjed ki, a hallgatóság összetétele jól tükrözi az intézmény regionális szerepkörét.

Felhasznált irodalom

- 1) Csatári Bálint – Lengyel Imre – Nagy Imre – Nagy Gábor: *A Dél-alföldi Régió Területfejlesztési koncepció felülvizsgálata*. DARFT – MTA, 2005.
- 2) *Dél-alföldi Régió Helyzetelemzés*. 2005.05.06 (2. számú munkaanyag) (www.del-alfold.hu)
- 3) Gábor Kálmán: *Szabadság mint esély?* In. Társadalmi átalakulás és ifjúság – Szabadság mint esély. Belvedere, Szeged, 2000. 13-36
- 13) Gábor Kálmán: *Globalizáció és ifjúsági korszakváltás*. In.: Ifjúsági korszakváltás – ifjúság az új évezredben. Belvedere, Szeged, 2004. 28-73
- 3) Hrubos Ildikó: *Új paradigma keresése az ezredfordulón*. In.: *Educatio*, 2000/1
- 4) Hrubos Ildikó – Szentannai Ágota – Veroszta Zsuzsanna: *A „Bolognai Folyamat”*. ÚM, Bp., 2003.
- 5) Ifjúság 2000 Gyorsjelentés [szerk. Bauer Béla et. al.] 2001.
- 6) Ifjúság 2004 Gyorsjelentés [szerk. Bauer Béla et. al.] 2005.
- 7) Kozma Tamás: *Regionális egyetem*. HIER, Bp., 2002.
- 8) Kozma Tamás: *Kié az egyetem?* ÚMK, Bp., 2004.
- 9) Lukács Péter: *A felsőoktatás expanziója*. In.: Ifjúsági korszakváltás – ifjúság az új évezredben. MTA SZKI – PH FOK – Belvedere, Szeged, 2004. 19-25
- 10) Polónyi István: *Egyre többet, egyre kevesebbert?* In.: *Educatio*, 2000 tavasz

Bíró Csaba

**KIHÍVÁSOK ÉS TAPASZTALATOK
CSONGRÁD MEGYE KÖZMŰVELŐDÉSI
ÉS PEDAGÓGIAI SZCENÁRIÓJÁBAN
AZ ÚJ ÉVEZRED KÜSZÖBÉN**

Így december hónap elején járva talán már időszerű megvonnunk a sok szempontból emlékezetes 2007-es év mérlegét. Az idei év eseményei jól szemléltetik a Csongrád megyei közművelődési és pedagógiai kihívásokat és az azokra adott válaszokat, illetve megkönnyítik tapasztalataink megosztását Önökkel. Kérem bocsássák meg, hogy az általam vezetett intézmény problémáin és programjain keresztül beszélünk minderről, de reményeim szerint így könnyebben érthető és hitelesebb lesz az előadás.

A minket érő kihívások:

- finanszírozási problémák
- intézményi átalakulások, vezetési nehézségek
- feladatbővülés, megújulási kényszer
- információátadás nehézségei
- pályázati munka hiányosságai
- generációváltás a közművelődésben
- konkurens vagy partner – más, hasonló profilú megyei intézményekkel való kapcsolatok

Konkrét feladatok, célok a megyei közművelődés területén:

- a közművelődés különböző színtereinek és szereplőinek szülő információk megkeresése, összeállítása, rendszerezése és továbbítása
- hangsúlyosabbá kell tenni a megyehatárral szomszédos országokban élő magyarság felé irányuló szakmai munkát, valamint fejleszteni kell a kistérségi közművelődési feladatellátás kialakítása érdekében végzett tevékenységet
- honlapunk gondozása, jelentős fejlesztése, átalakítása alapfeladat
- népszerűsíteni megyénk amatőrművészeti életét, az itt élő alkotók által készített műveket
- Hírlevél (megyei közművelődési információs kiadvány) terjedelmét bővíteni, megjelenését sűríteni kell

- fokozott részvétel konferenciákon, szakmai tanácskozásokon
- a közművelődési statisztikai adatok Csongrád megyei begyűjtése és feldolgozása
- önkormányzati és intézményi szaktanácsadás, melynek célja a települési önkormányzatokat, művelődési intézményeket és civil szervezetek folyamatosan ellátása mindazon információval, amely a közművelődési igazgatás szakszerűsége és a feladatok ellátása miatt szükséges
- kulturális törvényből adódó törvényi feladatok értelmezése, feldolgozása
- segítséget adni a különböző pályázatok elkészítésében
- intézmények szervezetfejlesztési feladataiban segítséget adni
- szakmai rendezvények szervezése
- alkotóművészeknek folyamatosan biztosítani a közvetlen szakmai konzultációs lehetőségeket

Válaszaink az alkotóművészet terén:

MEGYEHÁZA GALÉRIA KIÁLLÍTÁSAI
(Szeged, Rákóczi tér 1. Aula)

A népművészet dicsérete II. című kiállítás

2007. június 21 – július 13.

Dr. Spissák Lajos fotókiállítása

2007. július 18 – augusztus 30.

Szüretelünk címmel kézműves kiállítás

2007. szeptember 6 – 21.

Piroska János posztumusz kiállítás

Megnyitó: 2007. szeptember 27.

Megtekinthető: 2007. október 12-ig

Klebensberg Kunó kamaratárlat

Megnyitó: 2007. október 12.

Megtekinthető: 2007. október 19-ig

Művészet határok nélkül

Csongrád megyei képzőművészeti tárlat

Megnyitó: 2007. október 17. 16.30 óra

Megtekinthető: 2007. október 31-ig

A Domaszéki Művészeti Kör tárlata

Megnyitó: 2007. november 6.

Megtekinthető: 2007. november 22-ig

Batthyány emlékkiállítás

A Hadtörténeti Múzeum vándorkiállítása

Megnyitó: 2007. november 23.
Megtekinthető: 2007. december 7-ig

Adventtől-karácsonyig
Kézműves kiállítás

Megnyitó: 2007. december 11.
Megtekinthető: 2007. december 31-ig

A felsorolásból kitűnik, hogy az eddigi megszokott alkotóművészeti kínálatot jelentősen bővítettük. Új területek felé nyitva színesítettük palettánkat. Megjelentek a megyei kitüntetésekhez, személyiségekhez, eseményekhez kapcsolódó kiállítások, illetve lehetőséget kapott egy Csongrád megyei településhez kötődő művészeti kör a bemutatkozására. Mindezekkel a megyei önkormányzattal való szoros együttműködésünket és a megújulási képességünket egyaránt demonstrálni szeretnénk. Figyelemmel voltunk az egyes évfordulókra, ilyen témájú kiállításaink a megyei, illetve egy országos múzeummal való együttműködésünk gyümölcse. Célul tűztük ki magunk elé, hogy a Megyeháza aulájában lévő kiállítótér folyamatosan működjék, ne legyen soha program nélküli „üresjárat”. Ez olyan jól sikerült, hogy bizonyos időszakokban két kiállításunk is látható volt egy időben, maximálisan kihasználva ezzel a terület adottságait.

Előadások, beszélgetések:

MEGYEHÁZI ESTÉK
Megemlékezés október 23-áról

Előadó: Wittner Mária
Időpont: 2007. október 18. 18 óra

Régi magyar borvidékek – Ménesi borvidék (Arad-Hegyalja)

Borkóstolóval egybekötött beszélgetés.
Előadók: dr. Simon András, Mód László
Időpont: 2007. november 15. 18 óra

Karácsony – az Ajándék fogadása

Előadó: dr. Kiss-Rigó László püspök
Időpont: 2007. december 13. 18 óra

2007 októberétől életre hívtuk a Megyeházi Esték című programsorozatot, mely havonta jelentkezve nyújt bepillantást az épp aktuális évfordulók, évszakhoz kötődő események, ünnepek kapcsán felmerülő kérdésekbe. Népszerű, neves előadók nyújtanak garanciát a minőségi programra, és a hiteles megközelítésre.

ELŐADÓMŰVÉSZETI RENDEZVÉNYEK

Klasszikusgitár kurzus

Előadó: Pavlovits Dávid

Időpont: 2007. október 27. 10 órától

Helyszín: Megyeháza, Szeged, Rákóczi tér 1. Csongrád terem

Amatőr zenei találkozó

Időpont: 2007. november 10. 14 órától

Helyszín: Művelődési Ház – Zákányszék, Dózsa u. 45.

Ifjúsági filmfesztivál

Időpont: 2007. november 16. 16 órától

Helyszín: Bartók Béla Művelődési Központ, Szeged, Vörösmarty u. 3.

Előadóművészeti vonalon az ifjúság szabadidejének hasznos eltöltésében való segítségnyújtás került előtérbe. Sok fiatalhoz a hozzájuk közelálló zenei és filmes nyelven szólhatunk igazán hatékonyan. A programok népszerűségét mis sem mutatja jobban, mint a nemrégiben megrendezett gitárkurzusunk, melyre annyian jelentkeztek, hogy még egy nappal meg kellett hosszabbítanunk időtartamát.

Válaszaink a szervezeti átalakításokhoz kapcsolódóan:

A megyei közművelődési és pedagógiai feladatellátás követelményeinek átalakulásával a megyei intézményrendszer racionalizálása elodázhatatlanná vált. Az intézmények működtetésében a korábbi állapotokhoz képest gazdaságosabb, ésszerűbb megoldások új intézménystruktúrát igényelnek. A Csongrád Megyei Közművelődési, Pedagógiai és Sportintézmény ÁMK létrejöttével az egyes kötelezően ellátandó megyei önkormányzati feladatok intézményes ellátásában korábban kialakult széttagoltság megszűnt, így megtakarítások jelentkezhetnek.

A hatékonyabb működést jól szemlélteti létszámunk változása, hiszen jelenleg a korábbiaknál több feladatot látunk el lényegesen kevesebb emberrel.

Folyamatosan követjük a ránk vetülő társadalmi és törvényi változásokat, az apró részletekre, réteggigényekre is odafigyelünk. Ennek megfelelően a megyei közművelődési szakemberek számára fórumokat, előadásokat, országos jelentőségű konferenciákat szervezünk, melyek közül kiemelkedik a Közművelődési Nyári Egyetem.

Rendezvényeink:

IX. Közművelődési Nyári Egyetem

2007. július 2 – 6.

MEGYEI KÖZMŰVELŐDÉSI FÓRUM

(*Megyeháza, Szeged, Rákóczi tér 1. Csongrád terem*)

Program:

- tájékoztató a közalkalmazotti törvény változásairól (Dr. Waldmann Gábor munkaügyi szakjogász előadása)

- ismertető a megújult intézmény szervezeti felépítéséről és tervezett 2008-as programjairól

- a megújult szegedi Móra Ferenc Múzeum megtekintése

Időpont: 2007. október 18.

KOMMUNIKÁCIÓS TRÉNING

(*Megyeháza, Szeged, Rákóczi tér 1. Csanád terem*) *Időpont:* 2007. október 16.

Mindemellett hangsúlyt helyezünk a határon túli magyarság felé irányuló szakmai munka fejlesztésére, a kapcsolatok ápolására:

Nemzetközi Gyermektábor – Csongrád

2007. augusztus 12 – 17.

A hagyományteremtő szándékkal életrehívott táborunkban Csongrád és Temes megyei gyermekek találkozhattak egymással, ismerkedhettek meg megyénk kulturális értékeivel és szórakozási lehetőségeivel. A tábor remélhetőleg segített néhány gyereknek az iskolaválasztásnál, és nőtt a Temes megyében magyar osztályba járók létszáma.

Feladatok, célok a pedagógiai szakmai és a pedagógiai szakszolgáltatás területén:

Pedagógiai szakmai szolgáltatás

– segíteni a helyi, a térségi és az országos közoktatási feladatellátás szervezését

– szaktanácsadás nyújtása, amelynek feladata az oktatási, pedagógiai módszerek megismertetése és terjesztése

– pedagógiai tájékoztatás adása, amelynek feladata a szakmai információk, adatok és tanügyi dokumentumok (tantervek, tankönyvek, segédletek stb.) gyűjtése, őrzése, feldolgozása és használatba adása, tájékoztatás nyújtása

EGY - 2u

XB 81116

- az igazgatási, pedagógiai szolgáltatás, melynek feladata programok, tantervek készítése, iskolaszervezeti tanácsadás, közgazdasági, jogi stb. információk közvetítése, tantervek, tankönyvek, taneszközök megismer-tetése, felhasználásuk segítése, az óvodai nevelési program, az iskolai és kollégiumi pedagógiai program készítésében való közreműködés
- pedagógusok képzésének, továbbképzésének és önképzésének segíté-sé, szervezése

Pedagógiai szakszolgáltatás:

Segíteni a szülő és a pedagógus nevelő munkáját és a nevelési-oktatási intézmény feladatainak ellátását pedagógiai szakszolgálat által.

A feladatellátás területei:

- a gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás
- fejlesztő felkészítés
- a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs tevékenység, továbbá az országos szakértői és rehabilitációs tevékenység
- a nevelési tanácsadás
- a logopédiai ellátás
- a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás
- a konduktív pedagógiai ellátás
- a gyógytestnevelés

A pedagógia szakszolgálati feladatok közül a gyógypedagógiai tanács-adás, korai fejlesztés és gondozás, valamint a képzési kötelezettség telje-sítéséhez szükséges fejlesztő felkészítés alapterületnek számít. Jelentős feladat a középiskolai és a szakiskolai felvételekkel összefüggő tájékozta-tó tevékenység, valamint a tanulási képesség vizsgálata és a nevelési tanácsadás is. Azonban ezen a területen is szükséges egy új feladatellátási forma kidolgozása. Ezen túl a jelenleg tervezett jogszabályváltozások a nevelési tanácsadás feladatainak jelentős bővülését jelzik.

X 78729

